

Valerija Koprivnjak, univ. mag. act. soc., pripravnica

Hrvatski zavod za socijalni rad, Područni ured Osijek

E-pošta: koprivnjak.valerija@gmail.com

Izvorni znanstveni članak / Original scientific paper

DOI: <https://doi.org/10.25234/dosd/35965>

ULOGA SOCIJALNIH RADNIKA U OSNOVNOŠKOLSKOM OBRAZOVANJU – PERSPEKTIVA STRUČNIH SURADNIKA NA PODRUČJU OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE*

Sažetak

Škola je mjesto koje omogućava rano prepoznavanje i prevenciju brojnih razvojnih rizika djeteta i poduzimanje ranih socijalnih intervencija kojima se može osnažiti ne samo dijete, već i roditelji te obitelji u riziku, a sve za uspješnije suočavanje s osobnim, obiteljskim i društvenim izazovima. Socijalni rad je profesija usmjerena na prepoznavanje socijalnih rizika i rad s djecom i obiteljima koji žive u siromaštvu i riziku od socijalne isključenosti, nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. Školski socijalni rad predstavlja specijalizirano područje unutar profesije socijalnog rada koje je usmjereno na unaprjeđenje obrazovnog i psihosocijalnog okruženja u školama naglašavajući osnaživanje odnosa među nastavnicima, učenicima i njihovim roditeljima. Svrha školskog socijalnog rada pružanje je profesionalne podrške i pomoći učenicima koji dolaze iz obitelji koje su opterećene različitim ekonomskim, socijalnim, zdravstvenim, obrazovnim i brojnim drugim rizicima. U ovom radu nastoji se pružiti odgovor na pitanje s kojim se to izazovima susreću stručni suradnici zaposleni u osnovnim školama na području Osječko-baranjske županije u izravnom radu s djecom i roditeljima te koje intervencije procjenjuju da bi bilo potrebno provoditi od strane socijalnih radnika. Cilj istraživanja je dublje razumjeti probleme s kojima se djeca susreću u svojim obiteljima, osobno i/ili u školskom okruženju koje stručni suradnici percipiraju da su izvan njihove odgovornosti i kompetencija da bi ih socijalni radnici mogli adekvatnije adresirati te pružiti potrebnu podršku. U ovom radu korišteno je kvalitativno istraživa-

*

Ovaj je rad licenciran pod licencom CC BY-NC 4.0 © autor(i). / This work is licensed under a CC BY-NC 4.0 license © author(s).

nje, a podatci su prikupljeni s pomoću polustrukturiranog intervjua te će biti obrađeni s pomoću tematske analize koja podrazumijeva interpretaciju podataka te kritički osvrt na iste.

Ključne riječi: *socijalni rad, osnovnoškolski obrazovni sustav, stručni suradnici, izazovi, rizični čimbenici*

1. UVOD

U posljednje je vrijeme sve aktualnije pitanje je li potrebno ponovno socijalne radnike uvesti kao članove stručnih timova u osnovne škole. Pravobraniteljica za djecu (2023) navodi kako je zabrinjavajuća činjenica da je Republika Hrvatska jedna od tri zemlje Europske unije koje nemaju socijalne radnike u sustavu obrazovanja. Udruga socijalnih radnika ističe kako dostupni podatci pokazuju porast prijavljenih slučajeva nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama, nasilja među djecom u školi, na školskim igralištima, osobito na internetu i društvenim mrežama. Osim toga, u porastu je konzumacija alkohola kod djece i mladih pri čemu početci konzumiranja kreću u sve mlađoj dobi, bez obzira na spol. Također, vezano uz obiteljsku situaciju učenika postoji porast broja djece koja žive u siromaštvu i ispod praga siromaštva, a uz to postoji konstanta u visokom broju razvedenih brakova koji su nerijetko povezani s lošim obrazovnim i socijalizacijskim ishodima učenika kao reakcijom na tu situaciju. Uz navedene probleme postoje i drugi rizici koji se mogu uočiti kod učenika koji pohađaju redovni školski sustav (teškoće u razvoju, narušeni obiteljski odnosi, problemi u ponašanju i sl.), a za koje bi školi, kao odgojno-obrazovnoj ustanovi koja okuplja populaciju sve djece, bila korisna dodatna stručna pomoć radi pravovremenog, holističkog i multidisciplinarnog rješavanja navedenih problema i društvenih izazova te preventivnog djelovanja (HUSR, 2023). Porast nasilja među mladima pokušava se objasniti različitim čimbenicima. Agresivno i nasilno ponašanje djece i adolescenata povezani su s njihovom osobnošću, obiteljskim, školskim, društvenim i drugim utjecajima. Mnogi problemi djece i mladih često su rezultat ignoriranja ili neprimjerene pomoći i zaštite u obitelji, školi ili široj okolini (Sokač, 2014). Rezultati mnogih istraživanja ukazuju na to da djeca i mladi koji već u ranoj životnoj dobi konzumiraju alkohol (u Hrvatskoj se bilježe slučajevi desetogodišnje i dvanaestogodišnje djece alkoholičara), droge, opijate, duhan, bježe ili napuštaju školu, nasilni su prema sebi i drugim osobama, skloni skitnji, ranom stupanju u intimne seksualne odnose i dr., predstavljaju populaciju izloženu mnogim rizicima kao i posljedicama za njihovo zdravlje, postignuće i ukupni razvoj (Zloković i Vrcelj, 2010).

Socijalni rad je profesija usmjerena na prepoznavanje socijalnih rizika i rad s djecom i obiteljima koji žive u siromaštvu i riziku od socijalne isključenosti, nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. Rano prepoznavanje rizika i poduzimanje ranih intervencija prevencija je daljnjih nepoželjnih posljedica života u materijalnoj deprivaciji (siromaštvu), a koje

se pojavljuju u procesu obrazovanja i životnom vijeku djeteta (odustajanje od daljnjeg školovanja, problemi u ponašanju, nasilno ponašanje, teškoće u kontroli emocija i kontroli ljutnje, slabiji školski uspjeh, stigmatizacija i dr. te ostanka u začaranom krugu siromaštva, nezaposlenosti, većih javnih izdataka (u sustavu zdravstva, socijalne skrbi, socijalnog stanovanja i sl.). Škola kao socijalni prostor u kojem se odvija obrazovanje, odgoj i socijalizacija djece, mjesto je koje omogućava rano prepoznavanje i prevenciju brojnih razvojnih rizika djeteta i poduzimanje ranih socijalnih intervencija kojima se može osnažiti ne samo dijete, već i roditelji i obitelji u riziku, a za uspješnije suočavanje s osobnim, obiteljskim i društvenim izazovima (HUSR, 2023).

Ključ za dugoročan uspjeh rano je otkrivanje rizičnih ponašanja. Što se prije krene u sprječavanje i otklanjanje rizičnih ponašanja, veća je vjerojatnost da će se takva ponašanja u potpunosti smanjiti i nestati. Stoga je uloga roditelja, ali i škole da pomognu djetetu snaći se i prilagoditi novim situacijama (O'Regan, 2008). Opić i Jurčević-Lozančić (2008) navode: „Predškolske ustanove i škole pružaju mogućnost ranog otkrivanja odstupanja u zdravom razvoju, predviđanju budućih poremećaja u ponašanju te provođenja primarno preventivnih i rano interventnih aktivnosti. Vrlo je važno da obje ustanove (predškolska ustanova i škola) preventivno djeluju što je prije moguće, jer svako odgađanje rješavanja problema može dovesti do njegova porasta, odnosno do daljnjeg razvoja poremećaja u ponašanju.“ Rano uključivanje dječjeg vrtića i škole u primarnu prevenciju rizičnih ponašanja ima pozitivne utjecaje na psihosocijalni razvoj djeteta i prihvaćanje pozitivnih životnih stilova (Zloković, 2004).

Socijalna slika u našim školama te specifičnosti problema u suradnji s učenicima i njihovim roditeljima, rizici od siromaštva, socijalne isključenosti, nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja ukazuju na potrebu za socijalnim radnicima. Aktivnosti socijalnog rada u funkciji kvalitetnijeg odvijanja odgojno-obrazovnog procesa odnose se na primjenu autentičnih metoda i tehnika te discipline na tri široke razine: na razini škole kao institucije, na razini lokalne zajednice te na razini obitelji (Žganec, 1996).

Trenutačno, sustav skrbi za djecu koja se suočavaju sa socijalnim rizicima u Hrvatskoj nije dovoljno integriran, a intervencije su često zakašnjele. Škole su primarno usmjerene na obrazovanje i često izbjegavaju dublje angažiranje kada je riječ o obiteljskim pitanjima, dok područni uredi Hrvatskog zavoda za socijalni rad često nemaju pravovremen pristup informacijama, što može imati dugoročne negativne posljedice za djecu.

Sve navedene činjenice upravo i jesu bile motivacija i razlog odnosno cilj pisanja ovog rada – sve više problema i izazovnih situacija kod djece i među njima koja se pokazuju i u školskom okruženju, a sve manje stručnog kadra kompetentnog za rješavanje istih i podrške zaposlenicima osnovnih škola u ophođenju s njima.

2. ULOGA I ZNAČAJ ŠKOLE

Škola se oduvijek percipirala kao obrazovna institucija usmjerena na pružanje akademskog znanja i pripremu učenika za buduće obrazovne i profesionalne izazove koja im pruža sigurno okruženje i punu podršku. Ciljevi odgoja i obrazovanja prema čl. 4. st. 1., 3., 4. i 5. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Narodne novine, broj 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 7/17, 68/18, 98/19, 64/20, 151/22, 155/23, 156/23) odnose se, među ostalim, na unaprjeđenje intelektualnog, tjelesnog, estetskog, društvenog, moralnog i duhovnog razvoja djece u skladu s njihovim sposobnostima i sklonostima; na odgoj i obrazovanje učenika u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece, kao i na osposobljavanje za život u multikulturalnom svijetu; na poštivanje različitosti i toleranciju i aktivno i odgovorno sudjelovanje u društvu te stjecanje temeljnih kompetencija koje će ih osposobiti za život i rad u promjenjivom društveno-kulturnom kontekstu te osposobljavanje za cjeloživotno učenje.

Evidentno je, dakle, da škola ima mnogo širu ulogu od same nastave i provođenje kurikulumu od koje je jedna od osnovnih socijalizacija djeteta. Najvažniji čimbenici socijalizacije su obitelj, škola i šira lokalna zajednica. Pri tome škola, nakon obitelji, ima najvažniju ulogu i zadatak u društvu te se smatra najvažnijom institucijom u kojoj se odvija proces socijalizacije, a koji, za dijete, nerijetko zna biti izuzetno stresno iskustvo jer je sustav vrijednosti u školi nerijetko drugačiji od onoga koje je dijete imalo u obitelji. Mnoga se djeca, naime, upravo u školi po prvi put u životu suočavaju sa obavezama i zadacima te preuzimanjem određenog stupnja odgovornosti. Također, škola je mjesto gdje se upoznaju i druže s vršnjacima te više nisu u središtu pozornosti (Sadiković, 2016).

Škola je, kao socijalni prostor, u kojem se događa obrazovanje, odgoj i socijalizacija, mjesto koje jamči prepoznavanje i prevenciju velikog broja razvojnih rizika djeteta i provođenje socijalnih intervencija čija je svrha osnaživanje ne isključivo djeteta, već i roditelja i obitelji u riziku i za bolje suočavanje s osobnim, obiteljskim i društvenim izazovima (Valjan-Vukić, 2009).

Poražavajuća je činjenica da se u suvremenom društvu škole sve više i češće suočavaju s ozbiljnim izazovima koji narušavaju sliku sigurnosti te nerijetko postaju prostor na kojem se manifestiraju rizična ponašanja i nasilje među učenicima, kao i mnogi drugi problemi uglavnom proizašli iz nesređenih i disfunkcionalnih obitelji (Đuranović, 2014). Najčešći oblici rizičnog socijalnog ponašanja koji se pojavljuju u osnovnoškolskom obrazovanju jesu fizička, verbalna i socijalna agresivnost, plašljivost, povučenost, potištenost, nemar i lijenost, laganje, nedisciplina, prkos i rizična ponašanja na internetu. Razumijevanje rizičnog ponašanja u školskim okruženjima ključno je za razvoj učinkovitih preventivnih strategija. Rizična ponašanja, koja obuhvaćaju niz radnji od

zlorporabe sredstava ovisnosti do zlostavljanja, mogu u znatnoj mjeri spriječiti razvoj učenika i akademska postignuća. Štoviše, pokazalo se da intervencije utemeljene na sveobuhvatnom razumijevanju rizičnih ponašanja smanjuju njihovu prevalenciju i poboljšavaju ukupnu školsku klimu što posljedično koristi i učenicima i samoj obrazovnoj ustanovi (Bonino i sur., 2006).

Upravo zbog toga razloga te zbog sve većeg rasta rizičnih ponašanja, njihova razumijevanja, identificiranja, praćenja prevalencije i prevencije, evidentno je kako socijalni radnici itekako imaju svoje mjesto u školama.

Uloga socijalnog rada u školi podrazumijeva poboljšanje odgojno-obrazovne funkcije škole, zajedno s primjenom suvremenih teorijskih, ali i praktičnih vrijednosti socijalnog rada radi ostvarivanja ciljeva odgojno-obrazovnoga procesa. Posebna vrijednost socijalnog rada očituje se u postizanju socijalne i socijalno-preventivne funkcije škole te bi trebao služiti kao alat za ujedinjenje napora učitelja, stručnih suradnika, roditelja i učenika kada je riječ u uspješnom i zdravom rastu i razvoju djeteta (Lučić, 2014).

3. KOMPETENCIJE SOCIJALNIH RADNIKA ZA RAD U ŠKOLI

Socijalni radnici, sa svojim stručnim znanjem i vještinama, mogu pružiti ključnu podršku u identifikaciji i intervenciji kod rizičnih ponašanja, osiguravajući da se problemi prepoznaju i rješavaju na vrijeme. Svrha socijalnog rada prepoznaje se kroz tri glavna područja (Rak, 2019). Prvo područje usmjereno je na pomoć pojedincu u rješavanju ili ublažavanju problema koji proizlaze iz nesuglasja s okolinom. Drugo područje obuhvaća identificiranje i prevenciju potencijalnih problema u odnosu između pojedinca i njegove okoline, dok je treće područje usmjereno na jačanje potencijala i snaga pojedinca kako bi mogao učinkovitije rješavati teškoće s kojima se suočava (Rak, 2019).

Ciljevi i svrha socijalnog rada i drugih profesija proizlaze iz njihovih temeljnih vrijednosti. Te vrijednosti uključuju priznavanje jedinstvenosti svakog pojedinca, poštovanje ljudskog dostojanstva, pravo na samoodređenje, prihvaćanje i povjerljivost. Socijalni radnici nastoje stvoriti uvjete koji unaprijeđuju dobrobit i kvalitetu života pojedinaca, vodeći ih prema ostvarivanju važnih ciljeva. U svom radu koriste se znanjem, vrijednostima i vještinama kako bi pomogli ljudima u rješavanju socijalnih problema (Čekerevac, 2020).

U hrvatskom kontekstu suradnja između Hrvatskog zavoda za socijalni rad i škola ukazuje na potrebu za sustavnijim pristupom u rješavanju problema učenika, posebno kada je riječ o suradnji s njihovim obiteljima. U tom smislu, socijalni radnici igraju ključnu ulogu u stručnom školskom timu. Prisutnost socijalnih radnika u školama postaje sve važnija zbog potrebe za ranom prevencijom neprihvatljivog ponašanja učenika

i drugih situacija koje ukazuju na teškoće u ponašanju ili razvoju. Rana intervencija pomogla bi smanjiti pojavu problema u odrasloj dobi učenika. Socijalni radnici u školama omogućili bi bolju procjenu socijalnih rizika učenika te bi razvijali programe, radionice i aktivnosti podrške za prevenciju istih. Zbog toga je struka socijalnog rada važan partner u odgojno-obrazovnom sustavu, a uloga socijalnih radnika bila bi prepoznata, cijenjena i učinkovita (Rak, 2019).

Socijalni rad u osnovnim školama temelji se na ključnim društvenim vrijednostima: uvažavanju djece i njihovih potreba, osiguranju prava na osnovno obrazovanje i socijalnu sigurnost te poštovanju različitosti među djecom. Socijalni radnici pomažu djeci u prevladavanju teškoća, prevenciji potencijalnih problema te jačanju njihovih snaga i sposobnosti. Njihov rad uključuje suradnju s obiteljima, nastavnicima i zajednicom, a temelji se na načelima profesionalizma, etičnosti, solidarnosti i poštovanju ljudskih prava. Provedbom tih aktivnosti, socijalni radnici u školama doprinose stvaranju sigurnog i podržavajućeg okruženja za učenike (Čekerevac, 2020).

Socijalni radnici mogu osnažiti učenike i prepoznati njihove potrebe i probleme izravnim uključivanjem u odgojno-obrazovni sustav čime bi se imao bolji uvid u situaciju svakog učenika. Trenutačno se, kada nastane određeni problem u školskom okruženju, predmeti šalju Hrvatskom zavodu za socijalni rad preko dopisa, što često dovodi do kašnjenja i otežava pravovremene intervencije. Zbog specifičnih znanja i vještina u radu s djecom koja imaju teškoće u ponašanju, socijalni radnici mogu ponuditi odgovarajuća rješenja. Njihov rad uključuje ne samo pojedinca, već i njegovu obitelj, društveni kontekst i širu zajednicu, omogućujući intervenciju iz svih relevantnih perspektiva.

Jedna je od osnovnih teorija socijalnog rada ekološka teorija koju je razvio Urie Bronfenbrenner. Urie Bronfenbrenner (1917. – 2005.), američki psiholog porijeklom iz Rusije, zaslužan je za teoriju ekoloških sustava. Ekološki pristup naglašava važnost okoline za dječji razvoj i psihosocijalnu prilagodbu, što znači da je važno gledati djetetov razvoj unutar konteksta u kojemu se odvija (Brajša-Žganec, 2003). U sklopu svoje teorije Bronfenbrenner razlikuje četiri razine okolinskih utjecaja na dijete, promatrajući ga kao osobu koja se razvija unutar složenog sustava odnosa među više slojeva okoline koji ga okružuje (Berk, 2008). Ova teorija naglašava kako se razvoj svakog pojedinca odvija unutar niza međusobno povezanih sustava okoline: mikrosustav (obitelj, škola i vršnjaci), mezosustav (komunikacija između, primjerice, roditelja i škole), egzosustav (institucije koje posredno imaju utjecaj, primjerice, radno mjesto roditelja) i makrosustav (šire kulturne i društvene norme). Stoga možemo reći kako je ova teorija temeljni okvir u školskom socijalnom radu jer omogućava sveobuhvatan pogled na dijete i njegovo ponašanje kao rezultat složenih i međusobno povezanih faktora. Socijalni radnici u školama ne tretiraju problem izolirano već kao dio mreže utjecaja, što omogućava dublje razumijevanje i adekvatniju pomoć.

4. ŠKOLSKI SOCIJALNI RAD

Školski socijalni rad specijalizirano je područje unutar profesije socijalnog rada koje se bavi unaprjeđenjem obrazovnog i psihosocijalnog okruženja u školama. Uloga socijalnih radnika u školama analizirana je kroz potrebe, doprinose i programe intervencije vezane uz školski socijalni rad. Berc i Ivelić (2013) ističu potrebu za socijalnim radnicima kao stručnim suradnicima u školama, naglašavajući njihovu sposobnost u rješavanju pedagoških, psiholoških i socijalnih izazova s kojima se suočavaju učenici i obitelji. Njihovi zaključci sugeriraju kako nazočnost socijalnih radnika u školama pruža dodatnu podršku učenicima i omogućuje bolje upravljanje složenim pitanjima kao što su obiteljski problemi, zlostavljanje i mentalno zdravlje. Janković (2002), kao i Berc i Ivelić (2013), istraživali su specifičnosti školskog socijalnog rada te smatraju kako su dodatni zadatci konzultacije, procjene, izravne intervencije s učenicima i obiteljima te pomoć u razvoju samih programa. Martinović (1994) ističe perspektivu doprinosa školskog socijalnog rada funkcioniranju interdisciplinarnih timova u školama. Njegova studija ukazuje na važnost suradnje socijalnih radnika s drugim stručnjacima u školskom okruženju kako bi se stvorila cjelovita podrška učenicima. Rak (2019) propituje trebamo li socijalne radnike u školama, ističući njihovu ključnu ulogu u pružanju podrške učenicima i obiteljima, kao i u promicanju sigurnog i poticajnog okruženja za učenje i razvoj. Zaključuje kako nazočnost socijalnih radnika u školama može znatno doprinijeti školskoj klimi i učeničkom blagostanju. U UNICEF-ovu priručniku (2021) navodi se kako socijalni radnici mogu doprinijeti stvaranju sigurnog i poticajnog okruženja za učenje u školama, ističući važnost njihove uloge u prevenciji nasilja, podršci učenicima s teškoćama u razvoju te promicanju mentalnog zdravlja.

5. CILJEVI I ZADATCI ŠKOLSKOG SOCIJALNOG RADNIKA

Škole pružaju formativno iskustvo za djecu, što znači da je škola ključna u razvoju i oblikovanju djeteta. Kroz obrazovanje, druženje s vršnjacima i socijalizaciju djeca stječu svoj identitet te vještine i znanja za budućnost. Škola može biti utočište ili mjesto od kojeg djeca strahuju i koje mrze, ovisno o njihovim iskustvima (Openshaw, 2008). Interakcije s vršnjacima mogu biti izvor zadovoljstva ili otuđenja. Mnogoj djeci teško je prilagoditi se školskom okruženju zbog stresa u njihovom obiteljskom životu. Tradicionalno, školsko okruženje zahtijevalo je od učenika prilagodbu, a oni koji nisu mogli ispuniti očekivanja škole, obično su odustajali. Međutim, sada državni zakoni zahtijevaju da se školski sustavi prilagode potrebama učenika i osiguraju okruženje u kojem sva djeca mogu biti obrazovana. Prema Openshaw (2008) školski sustavi zapošljavaju socijalne radnike kako bi odgovorili na potrebe učenika u riziku i učenika s teškoćama u razvoju. Točna uloga socijalnog radnika varira od škole do škole i od školskog sustava do

školskog sustava. Neki školski sustavi zapošljavaju socijalne radnike koji djeluju na više škola ili rade s velikom populacijom učenika. Drugi sustavi dodjeljuju socijalnog radnika jednoj školi ili uskoj populaciji učenika. Mnogi školski sustavi očekuju da socijalni radnici djeluju kao članovi kriznih timova. Socijalni radnik većinu svog vremena provodi pomažući djeci s emocionalnim i bihevioralnim poremećajima. Zbog toga mnogi školski sustavi zapošljavaju socijalne radnike u odjelu za posebno obrazovanje, gdje su ograničeni na rad s učenicima s teškoćama u razvoju. Ova raznolikost uloga socijalnog radnika stvara širok spektar funkcija i odgovornosti za školske socijalne radnike. Unatoč mnogim ulogama i odgovornostima socijalnog radnika, identificirana su četiri osnovna zadatka zajednička svim školskim socijalnim radnicima. To su:

- savjetovanje i individualan rad u suradnji sa ostalim stručnim suradnicima u školi
- procjena primijenjena na različite uloge u izravnoj službi, savjetovanju i razvoju programa
- izravna intervencija s djecom i roditeljima u individualnim, grupnim i obiteljskim modalitetima
- pomoć u razvoju programa (Opeshaw, 2008, prema Constable i sur., 1999).

Glavni cilj školskog socijalnog rada trebao bi biti pružiti svoj djeci priliku i resurse koji će im pomoći da uspiju akademski i društveno u sigurnom i zdravom školskom okruženju. Socijalni rad u javnom školskom okruženju igra važnu ulogu u razvoju učenika i povezivanju s resursima i podrškom potrebnom za maksimiziranje njihova potencijala u obrazovnom procesu (Opeshaw, 2008).

6. METODOLOGIJA

6.1. CILJ ISTRAŽIVANJA I ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Cilj je istraživanja dublje razumjeti problem s kojima se djeca susreću u svojim obiteljima, osobno i/ili u školskom okruženju koje stručni suradnici percipiraju da su izvan njihove odgovornosti te da bi ih socijalni radnici mogli adekvatnije adresirati i pružiti potrebnu podršku na području Osječko-baranjske županije. U skladu s navedenim ciljem postavljena su dva istraživačka pitanja:

1. S kojim se izazovima stručni suradnici susreću u izravnom radu s djecom i roditeljima, a za koje smatraju da ne spadaju u njihovu domenu odgovornosti i koje bi socijalni radnici mogli adresirati?
2. Koje intervencije stručni suradnici zaposleni u osnovnim školama procjenjuju da bi im bilo potrebno provoditi od strane socijalnih radnika?

6.2. SUDIONICI ISTRAŽIVANJA

Za sudionike u ovom istraživanju odabrano je dvanaest stručnih suradnika (od toga tri pedagoga, pet psihologa i četiri edukacijska rehabilitatora) zaposlenih u osnovnim školama na području Osječko-baranjske županije. Planirano je bilo obuhvatiti četiri veća grada Osječko-baranjske županije – Osijek, Valpovo, Đakovo i Našice, no osnovne škole u gradu Valpovu i Đakovu odbile su sudjelovati istraživanju te je ono provedeno u četiri škole grada Osijeka i jednoj grada Našica. Korišten je neprobabilistički namjerni uzorak koji je obuhvatio dostupnu populaciju pojedinaca koji zadovoljavaju postavljene uvjete.

Sudionici imaju blisko iskustvo kada je riječ o potrebama zapošljavanja socijalnih radnika u osnovne škole te su najbolje upoznati s izazovima s kojima se suočavaju u svom svakodnevnom radu s djecom i roditeljima te potrebom za poboljšanjem i proširenjem stručnog tima te su na temelju tih iskustava stvorili određene stavove. Subjektivnost osobnog viđenja sudionika kao dio osobnog iskustva ispitanika neodjeljiv je od rezultata istraživanja (Milas, 2005). Sudionici su prikupljeni telefonskim pozivom ili osobnim odlaskom u odabranu osnovnu školu ili metodom *snježne grude* u kojoj postojeći sudionici u istraživanju upućuju na druge sudionike (Goodman, 1961).

6.3. METODA I POSTUPAK PRIKUPLJANJA I ANALIZE PODATAKA

S obzirom na cilj istraživanja odabran je kvalitativan pristup. Prije provedbe istraživanja zatražena je suglasnost Stručne skupine za provjeru etičke prihvatljivosti istraživanja Pravnog fakulteta Osijek i ravnatelja osnovnih škola uključenih u istraživanje. Po dobivanju suglasnosti ostvaren je kontakt sa sudionicima istraživanja, pri čemu su im objašnjeni svrha i cilj istraživanja, zajamčena anonimnost i povjerljivost podataka te dogovoren termin intervjua. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno i sudionici su u bilo kojem trenutku mogli odustati od sudjelovanja u njemu. Sudionici su upitani za suglasnost za snimanje intervjua diktafonom.

Za potrebe prikupljanja empirijske građe korišten je polustrukturirani intervju, prema osmišljenom protokolu s pitanjima, koji uz pitanja vezana za sociodemografska obilježja sudionika i stavove vezane uz potrebu zapošljavanja socijalnih radnika kao ravnopravnih sudionika stručne službe u osnovnim školama, sadrži i pitanja koja se odnose uz šest tematskih cjelina vezanih uz prvo istraživačko pitanje te pet tematskih cjelina u vezi s drugim istraživačkim pitanjem.

Intervjui su u prosjeku trajali od 20 do 30 minuta, a provedeni su na radnom mjestu i u radnom vremenu sudionika istraživanja. Transkripti razgovora podvrgnuti su tematskoj analizi koja omogućava fleksibilnost u analizi podataka povezano s doživljajem ra-

zličitih socio-kulturalnih fenomena i osobnih iskustava. Analitički proces uključivao je upoznavanje s građom, definiranje tematskog okvira, kodiranje (indeksiranje), unošenje u tablice, povezivanje i interpretaciju (Guest i sur., 2012).

7. REZULTATI I RASPRAVA

Rezultati su prikazani u šest tematskih područja koja odgovaraju prvom istraživačkom pitanju i četirima tematskim okvirima koji odgovaraju drugom istraživačkom pitanju.

Tematske cjeline koje se odnose na prvo istraživačko pitanje jesu: 1) Koji su to problemi koji se javljaju kod učenika tijekom nastave i izvan nje, a za koje smatrate da su izvan vaše odgovornosti?; 2) S kojim se problemima najčešće suočavate u svom izravnom radu s učenicima, a za koje smatrate da su izvan vašeg djelokruga poslova?; 3) Na koje načine surađujete s roditeljima učenika koji pohađaju školu u kojoj ste zaposleni? U idealnom slučaju, tko bi sve trebao surađivati s obiteljima i kako?; 4) Na koje načine surađujete s užom i širom okolinom učenika koji pohađaju školu u kojoj ste zaposleni?; 5) Kakvu vrstu podrške vam pruža lokalna zajednica u kojoj učenik živi? (druge stručne službe, institucije i sl.) i 6) Kakvu vrstu preventivnih programa provodite u školi u kojoj ste zaposleni? Na koji način adresirate poteškoće kada je djeci potreban dodatan intenzivniji rad/podrška/tretman?

Tematske cjeline koje se odnose na drugo istraživačko pitanje jesu: 1) Možete li opisati u čemu vidite prednosti ukoliko bi stručni tim uključivao i socijalnog radnika?; 2) Što mislite, kojim stručnim poslovima bi se trebao baviti socijalni radnik o osnovnim školama?; 3) Što smatrate najznačajnijim zadatkom socijalnog radnika u osnovnim školama?; 4) Što smatrate najvećom preprekom za zapošljavanje socijalnog radnika u osnovnim školama?

7.1. IZAZOVI S KOJIMA SE SUSREĆU STRUČNI SURADNICI

7.1.1. Izazovi u izravnom radu s djecom

Stručni suradnici, izazove s kojima se svakodnevno susreću u izravnom radu s djecom, opisali su u kategorijama: problemi u obitelji, djeca s problemima u ponašanju i nasilje.

Kategorija koja se odnosi na probleme u obitelji obuhvaća kodove: konflikti razvođa, djeca u alternativnoj skrbi i suradnja s roditeljima što je vidljivo u sljedećim izjavama: „(...) Svi nekakvi obiteljski utjecaji koji nisu direktno vezani za školu odražavaju se na

djecu jer djeca provode jako puno vremena u školi i ono čime se mi ne bismo trebali baviti su razvodi brakova roditelja kojih ima jako puno. Ti roditelje nam često dolaze sa svojim problemima i uključuju djecu u svoje probleme tako da smo i mi direktno upleteni u tu priču (...)“ (S2). „(...) Suočavamo se s raznim internaliziranim i eksternaliziranim problemima djece koji su često posljedica raznih stresnih obiteljskih situacija, primjerice, razvoda brakova roditelja koji itekako negativno utječu na školski uspjeh, ali i na samo ponašanje učenika (...)“ (S6). „(...) To su nekakve situacije u kojima se prekida neka naša domena – kada je u pitanju, recimo, lošija ekonomska situacija ili konfliktan razvod u kojem ne znate kako i koga obavijestiti i morate vagati s kim razgovarate što ste rekli i slično (...)“ (S10).

Konfliktni razvodi roditelja učenika vrlo su česti te imaju negativne posljedice na školski uspjeh i obrazovna postignuća, ali i na ponašanje djece u školi. Djeca razvedenih roditelja imaju niži školski uspjeh, imaju određene probleme u ponašanju i emocionalne probleme, nisko samopoštovanje te niže socijalne kompetencije (Amato, 2000). Djeca razvedenih roditelja postižu slabije rezultate u školi, a jedan od razloga zašto je to tako može biti i snižena sposobnost koncentracije. Osim toga, na postizanje slabijeg školskog uspjeha utječe i smanjena uključenost roditelja u školske obveze djeteta (Sandler i sur., 2008). Razvedeni roditelji manje vremena ulažu u pomaganje djeci oko školskih obveza. Također, istraživanja upućuju na to kako loša komunikacija između roditelja i stupanj sukoba za vrijeme procesa razvoda dovodi do negativnih posljedica za samo dijete. Amato i Afifi (2006, prema Majnarić, 2022) tvrde kako djeca koja dolaze iz obitelji visoko konfliktnih razvoda pokazuju depresiju, nisko samopoštovanje, anksioznost, agresiju i ljutnju, niži školski uspjeh, lošiji odnos između roditelja i djeteta.

Upravo tu, slažu se stručni suradnici, otvara se prostor za značajan doprinos socijalnih radnika kao dijela tima stručne službe ne samo u individualnom radu s učenicima, već i u intervencijama unutar same obitelji za koje su oni osposobljeni i za koje imaju ovlasti.

Stručni suradnici navode i izdvajanje djeteta iz obitelji kao jedan od razloga zašto bi socijalni radnik trebao biti zaposlen u osnovnoj školi: „(...) U školi ima vrlo velik broj djece koja su izdvojena iz svoje biološke obitelji iz različitih razloga – zlostavljanje, zanemarivanje, nedovoljno financijskih sredstava za adekvatnu skrb, bolest roditelja itd., iako je najčešće to kombinacija svega. S obzirom na neadekvatnu skrb tijekom ranih godina ta djeca često dolaze u školu i nemaju socijalne vještine, društvene vrijednosti, zadovoljene osnovne životne potrebe (...). Ovo su ekstremni primjeri, ali primjera ima još – rana konzumacija alkohola, verbalna i fizička agresija, nepoznavanje pravila pristojnog ponašanja uvažavanja i tolerancije (...). Socijalni radnici kao stručni suradnici bi svakako bili od pomoći jer bi mogli identificirati rane znakove opasnosti te pravovremeno reagirati (...)“ (S1).

Kada je riječ o izdvajanju djeteta iz obitelji, istraživanja pokazuju da izdvajanje djeteta od roditelja ostavlja štetne, dugoročne emocionalne i psihološke posljedice koje mogu biti gore čak i od ostavljanja djeteta u obitelji, a razlog tome su traume samog uklanjanja, kao i nestabilnost i nesigurna budućnost te česti slučajevi zlostavljanja u udomiteljskim obiteljima ili u ustanovama (Trivedi, 2019). Izdvajanje djeteta iz obitelji traumatski je događaj za sve članove jer je obitelj najvažniji čimbenik razvoja i socijalizacije djece te predstavlja poseban sustav emocionalne povezanosti. Život u instituciji, odnosno život izvan obitelji za razvoj djece i mladih, predstavlja dodatne rizične čimbenike. Neki od činitelja koji izazivaju kritike smještaja djece u instituciji jesu: stigmatiziranje djece i obitelji, doživljaj manje vrijednosti, neprirodnost, izolacija, marginaliziranost, efekti hospitalizacije, problem ponovnog uključivanja u redovan život i dr. (Sladović-Franz, 2002 prema Koller-Trbović i Žizak, 2006).

Stručnjacima je često teško uspostaviti kvalitetnu suradnju s roditeljima te im to predstavlja jedan od glavnih izazova u radu. Istraživanja su pokazala kako suradnja roditelja i škole uvelike utječe i na sam uspjeh učenika i poboljšava njihovo ponašanje u školi (Mijatović, 1999). Irović (1994) navodi da je cilj suradnje roditelja i škole rast i razvoj djeteta. Prema tome važni su pozitivni odnosi obitelji i škole, koji potiču razvoj učenika i njegovo napredovanje. Rezultati istraživanja koje su proveli Lukaš i Gazibara (2010) ukazuju na činjenicu da je praksa i dalje daleko od teorije. Naime, utvrdilo se da postoji nizak angažman roditelja u suradničkim aktivnostima sa stručnom službom kao i nedovoljna zainteresiranost roditelja za suradnju.

Navedeno su potvrdili i stručni suradnici sudionici istraživanja: „(...) Možda najveći izazov s kojim sam se susrela je suradnja s roditeljima. Tu zapravo zna biti dosta izazovno. Naravno, ima divnih roditelja s kojima nikad nije bilo problema. Međutim, ima i roditelja koji su malo težeg karaktera pa im je neke stvari možda teže objasniti. Primjerice, ako je djetetu potreban određen program školovanja, dakle individualizirani postupci ili možda prilagodba (...). Postoje roditelji koji ne žele potpisati niti pristati na takve programe zbog nekakve stigme, a zapravo time idu na štetu svome djetetu. Ja bih to izdvojila kao nekakav glavni problem i mislim da bismo im to možda kroz socijalni rad nekako ipak mogli približiti (...)“ (S3).

Kategorija vezana uz probleme u ponašanju odnosi se na kodove: nasilje, nedisciplinarnost i konzumacija alkohola.

Kada je riječ o problemima vezanim uz ponašanje djeteta, jedna od najznačajnijih stavki upravo je nasilje: „(...) Verbalna i fizička agresija (...)“ (S1). „(...) Vršnjačko nasilje i internetsko nasilje (...)“ (S4). „(...) To su uglavnom neprimjereni oblici ponašanja koji su vezani uz fizičku i verbalnu agresiju prema drugim učenicima, a jedan dio zlostavljanja se dešava izvan nastave ili na putu od škole do kuće (...)“ (S12).

Nasilje u vremenu u kojemu živimo postaje sve učestalije među učenicima što stručnim suradnicima predstavlja velik izazov u radu. Istraživanje koje su provele Kosić Bibić i Kovačević (2018) ukazuje na to da su različiti oblici agresivnih oblika ponašanja itekako prisutni u osnovnim školama, a ono što je posebno zabrinjavajuće porast je agresije i nasilja kao načina rješavanja problema među mladima kao i visoka tolerancija na takve oblike ponašanja te odsutnost reakcije.

Nedisciplina učenika često je navođena kao jedan od najvećih izazova u školi, što potvrđuju stručni suradnici: „(...) Jedan od izazova je i nepoznavanje pravila pristojnog ponašanja i uvažavanja (...)“ (S1). „(...) Najčešće su to problemi s disciplinom (...)“ (S4).

U porastu su oblici rizičnih ponašanja kod djece i mladih, a neki od najučestalijih upravo su pušenje i konzumacija alkohola i droga (Miliša, 2012), što su potvrdili i stručni suradnici: „(...) Jedan od izazova nam je i rana konzumacija alkohola (...)“ (S1). „Definitivno problemi s ovisnostima (...)“ (S4). „(...) Neslužbeno čujemo informacije gdje netko nešto konzumira (...)“ (S8).

U Republici Hrvatskoj 42 % učenika u dobi od 13 godina ili još mlađi barem su jedanput konzumirali alkohol, a 8 % ih je iskusilo stanje opijenosti (Capak, 2020). Socijalni radnik, u ovom kontekstu, može igrati važnu ulogu budući da je jedna od domena njegova djelovanja i rad s lokalnom zajednicom u kojoj učenik živi i kreće se, a evidentno je da na ovaj problem ne utječe samo obitelj, već i zajednica u kojoj dijete živi.

7.1.2. Problemi koji se javljaju kod učenika

Uvidom u dobivene odgovore stručnih suradnika kada je riječ o problemima koji se javljaju kod učenika, razlikujemo kategorije: obiteljske situacije, djeca s problemima u ponašanju i internalizirani problemi.

Kategorija obiteljske situacije podrazumijeva kodove: PTSP, nasilje u obitelji i komunikacija s roditeljima.

Nasilje u obitelji predstavlja velik izazov današnjice. Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave (2022) očigledno je kako je obiteljsko nasilje u stalnom porastu, gledano od 2018. godine nadalje.

„(...) Navela bih obiteljske situacije. Ponašanje djece najčešće proizlazi iz onoga kako su odgajani kod kuće. Ako je kod kuće fizička agresija česta pojava, dijete se na taj način uči funkcionirati te postoji veća mogućnost da i samo pristupi agresiji kao obrambenom mehanizmu pri susretu s nekom stresnom situacijom. Kao stručni suradnik psiholog često radim s djecom koja su iz obitelji s rizičnim faktorima (npr. otac ima PTSP, nasilje

u obitelji...) te pokušavam raditi s djecom na promjeni ponašanja. Ta promjena unatoč silnom radu često izostaje jer se djeca svaki dan vraćaju u tu obitelj s rizičnim faktorima te nemaju priliku pokazati napredak. Vjerujem kako bi socijalni radnik na takvu ozbiljnu temu podosta pridonio situaciji (...)“ (S1).

Nasilje kojemu su izložena djeca negativno se odražavaju na njihov pravilan i zdrav osobni rast i razvoj te na funkcioniranje u okolini i društvu te su podložni manifestaciji internaliziranih i eksternaliziranih problema što negativno utječe na socijalne vještine i školski uspjeh (Rikić i sur., 2017). Djeca koja su svjedoci obiteljskog nasilja ili ga i sami doživljavaju, često se bore sa smanjenom razinom društvene kompetentnosti što rezultira smanjenom empatijom i interpersonalnom osjetljivosti (Thompson i Trice-Black, 2012).

Komunikacija i suradnja s roditeljima jedan je od najvećih problema s kojima se stručni suradnici sudionici istraživanja u svome radu suočavaju pa se tako i u ovome području otvara prostor za rad školskog socijalnog radnika: „(...) Meni je veći izazov komunikacija s roditeljima nego sam rad s djecom. Kada im treba ukazati na neke probleme i na to što treba promijeniti, a oni to ne prihvaćaju i onda bude jako teško raditi (...)“ (S5). „(...) Zahtjevni roditelji, njihov stil odgoja, pritisak koji se odražava i na nas i na djecu (...)“ (S8). „(...) Više su problem roditelji koji ne surađuju. Jednom mi je otac jednog djeteta došao pijan i vrijeđao me nakon čega sam ga zamolila da ne dolazi, što je djetetu stvorilo neugodnost. Da sam imala socijalnog radnika uz sebe, mogli smo odmah reagirati i do toga ne bi došlo (...)“.

Uloga je, dakle, socijalnog radnika u aktivnom radu na poticanju komunikacijskih vještina svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa i rad na stvaranju što boljih uvjeta za ostvarenje kvalitetnih odgojnih, ali i obrazovnih postignuća (Relja, 2021).

Kategorija koja se odnosi na probleme u ponašanju obuhvaća kodove vezane uz krađu, diskriminaciju drugih učenika i nasilje.

Jedan od oblika neprimjerenog ponašanja za vrijeme nastave jesu krađe. Takav oblik ponašanja spada pod prikrivenu agresivnost. Djeca koja pokazuju takvo ponašanje manje su društvena, podložna raznim strahovima, nepovjerljiva prema drugima i često im nedostaju pažnja i podrška u obitelji, a roditelji takve djece imaju teškoća kada je riječ o disciplini i nadzoru. Često se zna dogoditi da poslije u životu završe u sukobu sa zakonom (Loeber i Stouthamer-Loeber, 1998).

„(...) Imamo slučajeva kada se dešavaju krađe pa mi onda moramo puno vremena uložiti u takve stvari, a ima puno ozbiljnijih situacija kojima bismo se trebali baviti (...)“ (S8). „(...) Dosta velik broj djece se upušta u kojekakve krađe (...)“ (S12).

Izrugivanje i diskriminacija učenika međusobno u osnovnim školama česta je pojava, a može se smatrati verbalnim vršnjačkim nasiljem. Najčešći oblici verbalnog nasilja

upravo su ismijavanje i zadirkivanje, vrijeđanje i prijetnje. Učestala izloženost diskriminaciji i ismijavanju može ozbiljno narušiti djetetovo samopouzdanje, a samim time i obrazovne uspjehe i, općenito, kvalitetu života (Vojković, 2014).

Evidentno je kako se stručni suradnici suočavaju i s drugim oblikom vršnjačkog nasilja, a to je fizičko nasilje: „(...) Verbalna agresija odnosno izrugivanje svakako. Mislim kako djeca današnje generacije ne razlikuju šalu od uvrede i kako nemaju definiranu granicu. Zato vrlo često dolazi do incidenata gdje se učenici žale na zlostavljanje, a verbalno ‘zezanje’ traje već godinama (...)“ (S1).

Socijalni radnik kao dio tima stručne službe u osnovnim školama imao bi i ovdje vrijednu ulogu budući da može pružiti podršku djeci koja su uključena u ovakva nasilna ponašanja (individualan i konzultativan rad, intervencije koje se odnose na rad s obitelji i sl.). Također, neizostavni su i programi prevencije koji omogućuju učenicima da uče kako stvarati konstruktivne pozitivne međusobne odnose, dok s druge strane, učitelje educira kako pružiti kvalitetnu podršku i zaštitu u kojima socijalni radnik može ravnopravno sudjelovati.

Kodovi koji se odnose na internalizirane probleme jesu depresija, anksioznost i panični napadaji koji su međusobno povezani: „(...) Imamo slučajeva paničnih napada, anksioznu djecu koja izbjegavaju školu, a roditelji to opravdavaju (...)“ (S6). „(...) Imamo i djecu koja su depresivna pa zanemaruju školske obaveze ili izostaju iz škole, ili imaju problema sa socijalizacijom (...)“ (S7). „(...) Djeca su sve depresivnija i anksioznija što se uvelike odražava na njihovo funkcioniranje u školi i to ne samo na njihov uspjeh, već i na odnose s vršnjacima (...)“ (S9).

Internalizirani poremećaji kod djece značajno su povezani s nižom kvalitetom života, slabijim školskim uspjehom, tjelesnim zdravljem, socijalnim interakcijama, a imaju i druge negativne posljedice na funkcioniranje u kasnijemu razdoblju života, kao što su obiteljske i profesionalne teškoće, zlorporaba supstancija i sl. Glavni internalizirani problemi povezuju se s anksioznošću i depresivnošću (Milovanović i sur., 2022). Anksioznost obično prethodi depresiji (Wenar, 2003). Panični napadaj odijeljeno je razdoblje snažnog straha ili prestravljenosti koji ima iznenadan početak i doseže vrhunac vrlo brzo – unutar nekoliko minuta te se javlja kao posljedica anksioznog poremećaja (Štrkalj Ivezić i sur., 2007).

Kada dijete pati od ovakvih internaliziranih problema, potrebna mu je podrška roditelja i obitelji, ali i stručnih suradnika u školi. Socijalni bi radnik i u ovakvim slučajevima imao svoju ulogu te, ne samo da bi radio s djecom i njihovim roditeljima odnosno obiteljima, nego bi svojim kompetencijama i ovlastima olakšao i rad stručnog tima škole.

7.1.3. Načini suradnje s roditeljima

Sljedeća tema prvog istraživačkog pitanja odnosi se na načine suradnje s roditeljima učenika koja je podijeljena u dvije kategorije: suradnja s roditeljima unutar odgojno-obrazovne ustanove i nespремnost na suradnju.

Kategoriju suradnja s roditeljima unutar obrazovne ustanove stručni su suradnici okarakterizirali kodovima: roditeljski sastanci, individualni razgovori odnosno informiranje i organizacija edukacija i predavanja: „(...) Roditelje pokušavamo educirati i pronaći zajedničko tlo na kojem ćemo se svi osjećati ugodno. Cijela stručna služba i učitelji surađuju kod nas sa roditeljima i na roditeljskom i na informacijama i individualno. Smatram kako bi još kolega stručnih suradnika bilo potrebno kako bismo omogućili što bolje uvjete u školi i bolju edukaciju roditeljima (...)“ (S1). „(...) Kroz individualne razgovore, roditeljske sastanke, radionice, organiziramo predavanja za roditelje i slično (...)“ (S4).

Suradnja s roditelja podrazumijeva međusobno informiranje, savjetovanje, učenje, dogovaranje i druženja s ciljem dijeljenja odgovornosti za razvoj djeteta (Maleš, 1994). Istraživanja u Republici Hrvatskoj, kada je riječ o ovoj temi, ukazuju na to da su oblici suradnje uglavnom usredotočeni na roditeljske sastanke i predavanja na roditeljskim sastancima, komunikaciju, materijalnu pomoć od strane roditelja kada se za to ukaže potreba (Vučak, 2000); na projekte suradnje roditelja i škole kao što su, primjerice, dan otvorenih vrata, škola za roditelje, savjetovalište za roditelje, zajednički izleti i sl. (Mušanović, 1995). Cilj suradnje roditelja odnosno obitelji i škole podrazumijeva uloženi trud roditelja i škole da doprinesu psihofizičkom razvoju učenika (Relja, 2021).

Kategoriju nespремnost na suradnju obilježava kod: neprihvatanje roditelja djece s teškoćama u razvoju njihova stanja i provođenja individualiziranih programa: „(...) Suradnja nije na zavidnoj razini. Jednostavno mislim da roditelji nemaju realnu sliku ili imaju realnu sliku, ali je ne žele prihvatiti jer to za njih znači neki poraz. Uvijek roditeljima kažem da moramo djelovati zajedno da bi se postigao neki rezultat i da dijete mora osjetiti podršku sa svih strana da bi se nešto postiglo (...). Najčešće imamo prigovore vezane za pedagoške mjere i događa se prebacivanje odgovornosti, što je škola poduzela i slična pitanja (...)“ (S2). „(...) Tu je najvažnije prepoznati s kakvim emocijama dolaze roditelji. Roditelji djece s teškoćama često dolaze u velikom otporu. Njima je bitno da su ocjene dobre, ali kad se započne razgovor o stanju njihova djeteta, tu se pokažu otpori (...)“ (S11).

Socijalni radnici i na ovom području imaju važnu ulogu budući da djeluju na osnaživanju obitelji, pružaju podršku obitelji, povezuju i informiraju obitelji o pravima te rade na smanjivanju stigme povezane s teškoćama u razvoju (Frank, 2020), a jasno se obitelji djeteta s teškoćama u razvoju suočavaju s mnogim dodatnim izazovima.

7.1.4. Načini suradnje s užom i širom okolinom

Četvrta tema prvog istraživačkog pitanja odnosi se na suradnju stručnih suradnika s užom i širom okolinom učenika te se odnosi na dvije kategorije: međusobna suradnja stručne službe i vanjska suradnja.

Stručni suradnici prvu su kategoriju podijelili na kodove: praćenje razreda kao cjeline i praćenje učenika individualno: „(...) U školi kao stručna služba redovno pratimo razrede, njihov napredak. Prema potrebi pratimo i neke učenike individualno. Nažalost na širu okolinu učenika izvan škole ne možemo utjecati (...)“ (S1). „(...) Međusobno surađujemo i pratimo kako pojedini razredi funkcioniraju; pratimo i učenike individualno ako se za to ukaže potreba (...)“ (S6).

Osnovna škola, kao odgojno-obrazovna ustanova, nosi najveći dio odgovornosti za uspostavljanje opće razine znanja i kulture učenika. Svakom djetetu potrebno je omogućiti postizanje optimalnog uspjeha, bez obzira na materijalne, socijalne ili obiteljske prilike, koje bi mogle utjecati na diskriminaciju učenika prema sposobnosti. Stoga i sustav praćenja, provjeravanja i ocjenjivanja učenika mora voditi računa o njihovim mogućnostima i osobitostima njihova psiho-fizičkog razvoja te uvažavati objektivne prilike u kojim učenik živi. Osim praćenja i ocjenjivanja znanja učenika potrebno je pratiti i usmjeravati i vještine i navike, kontrolirati razvoj stavova, mogućnosti rasuđivanja, osobne i društvene prilagodbe te razvoj interesa. Praćenje učenika, dakle, ne podrazumijeva isključivo vrednovanje završnog rezultata, već je to i proces tijekom kojega učenik sazrijeva i razvija se (Bošnjak i Brajković, 2007). U tom procesu trebaju sudjelovati svi akteri – od učenika i njihovih obitelji do učitelja i stručnih suradnika škole. Socijalni radnici i ovdje mogu i trebaju imati važnu ulogu kada je riječ o osnaživanju učenika i obitelji, ali i učitelja koji su, bez sumnje, najviše izloženi u izravnom radu s učenicima te najviše vremena provode s njima.

Sljedeća kategorija odnosi se na vanjsku suradnju, posebice kada je riječ o pomoćnicima u nastavi: „(...) Što se tiče neke vanjske suradnje, najznačajniji su nam pomoćnici u nastavi (...)“ (S1). Imamo i pomoćnike u nastavi za djecu s teškoćama u razvoju što nam puno znači (...)“ (S4). „(...) Pa evo, imamo pomoćnike u nastavi za djecu s teškoćama (...)“ (S7).

Cooperation programme with the Western Balkans 2006–2009. projekt je norveške vlade koji je razvio model podrške uključivanja djece s teškoćama u razvoju u redovan odgojno-obrazovni sustav. Uz pokoje modifikacije, ovaj model je prihvaćen kao najprikladniji u Republici Hrvatskoj, a, među ostalim stručnjacima, uključuje i pomoćnike u nastavi. Navedeni model pomoćnika u nastavi navodi njegove tri ključne uloge: poticanje sudjelovanja učenika s teškoćama u razvoju u društvenim i akademskim aktivnostima te interakciju s ostalim učenicima, pomaganje učenicima s teškoćama u razvoju

da postanu što samostalniji te pomoć pri podizanju standarda postignuća. Pomoćnici u nastavi moraju biti veoma učinkoviti u pružanju potpore učenicima s teškoćama u razvoju te im omogućiti samostalan napredak (Halliwell, 2003).

7.1.5. Podrška lokalne zajednice

Sljedeća tema odnosi se na podršku lokalne zajednice koja je klasificirana u dvije kategorije: suradnja s vanjskim institucijama i suradnja s Hrvatskim zavodom za socijalni rad.

Prva, dakle, kategorija koju su stručni suradnici istaknuli jest suradnja s različitim vanjskim institucijama i udrugama, a kodovi su: drugi vanjski suradnici – logopedi, centar za nestalu i zlostavljano djecu – usluga poludnevnog boravka i pomoći u učenju i Policijska uprava osječko-baranjska: „(...) Surađujemo i sa Centrom za nestalu, kao i sa vanjskim logopedima za djecu s govornim teškoćama (...)“ (S4). „(...) Uključujemo i logopede, najčešće u SUVAG-u; s domovima za nezbrinutu djecu – sa odgojiteljima od tamo i socijalnim radnicima imamo jako dobru suradnju (...)“ (S7). „(...) Imamo suradnju sa policijom, sa Domom za odgoj djece i mladeži i Centrom za nestalu i zlostavljano djecu...“ (S9).

Što se tiče suradnje s Hrvatskim zavodom za socijalni rad, koja je istaknuta kodovima u pisanu obliku – upućivanje dopisa i/ili telefonski i nedovoljno adekvatna podrška područnih ureda (spor proces rješavanja problema, nedostatak povratnih informacija), stručni su se suradnici izjasnili da suradnja postoji, ali se uglavnom svodi na pisanje dopisa ili telefonske razgovore te smatraju kako bi trebala biti na višoj razini: „(...) Sa Zavodom za socijalni rad surađujemo samo po prijavi. Od njih tražimo izvješće ili dogovorimo sastanak, ali čitav je taj proces vrlo spor budući da oni često imaju druge prioritete (...)“ (S4). „(...) Najviše surađujemo sa Zavodom za socijalni rad, kad primijetim nešto nazovem, pogotovo kada nisam sigurna treba li hitno dijete izuzeti iz sredine ili ne. No taj je proces dosta spor – nešto što je nama hitno i veliko, njima se tako ne čini. Zato bi tu bilo dobro imati socijalnog radnika u školi koji bi se bavio tim ranjivim populacijama i to brzo rješavao. Zna se dogoditi i da ne dobijemo nekad povratne informacije. Ne trebaju nam detalji, ali bi svakako bile dobre informacije kako bismo mogli senzibilizirati okolinu (...)“ (S5).

Suradnja škole s obitelji, ali jednako tako i lokalnom zajednicom, neizostavna je. McDermont (2008, prema Ljubetić, 2014) govori o modelu angažirane zajednice koji je usmjeren prema educiranju i osnaživanju roditelja i stručnjaka koji rade s roditeljima i djecom te njihovo usmjeravanje na širi kontekst odnosno na načine kako lokalna zajednica može biti podrška školama, učenicima i roditeljima. Istraživanja pokazuju kako je aktivan suradnički angažman škole i lokalne zajednice ključan kada je riječ o pružanju

uspješne podrške učenicima (Oakes i sur., 2017). Takva podrška podrazumijeva suradnju pri rješavanju složenih društvenih pitanja, zajedničku viziju za napredak i razvoj djece i mladih, ali i za obitelji te zagovaranje i osnaživanje svih dionika (Grim i sur., 2011).

7.1.6. Preventivni programi

Preventivni programi na razini škole koje provode stručni suradnici odnose se na programe razvoja empatije i tolerancije kod učenika, mentalnog zdravlja, prevencije nasilja te vještina komunikacije, a programi u suradnji s vanjskim institucijama i organizacijama uglavnom se odnose na programe vezane uz prevenciju nasilja: „(...) Najčešće radimo na empatiji i toleranciji, poboljšanju kohezije, inkluzije i dinamike razreda. Smatram kako to djeci najviše treba i kako na taj način možemo prevenirati daljnje probleme (...)“ (S1). „(...) Koristimo programe koji se tiču nasilja, zloupotrebe droga, vještina komunikacije (...). Suradujemo s Centrom za nestalu i zlostavljanu djecu, sa PU osječko-baranjskom, Centrom za sigurniji internet (...)“ (S2).

Preventivni programi u osnovnoj školi dio su odgojno-obrazovnog procesa koji se bave prevencijom nepoželjnih oblika ponašanja. Ono što preventivne programe čini uspješnima jest suradnja između lokalne zajednice i institucija odnosno stručnjaka, obitelji i škole. Primarni cilj preventivnih programa odgojni je utjecaj na ponašanje djece i mladih kako bi se razvili u osobu koja će biti funkcionalna u društvu te će pridonositi njegovu boljitku. Preventivni programi u osnovnim školama s naglaskom na emocionalnoj pismenosti imaju za cilj osposobiti djecu i mlade za razumijevanje, identifikaciju i odgovor na svoju emociju, kao i emociju drugih na prikladan i zdrav način te da se mogu nositi sa situacijama prije nego što se one pretvore u dugotrajne probleme (Vučić, 2021). No, osim preventivnih programa namijenjenih djeci, vrlo je važno raditi i s roditeljima jer se na taj način postižu bolji rezultati. Školski socijalni radnici ovdje također mogu imati važnu ulogu budući da su stručni suradnici pomažućih struka preopterećeni drugim poslovima i aktivnostima pa ovakvi programi često nisu prioritet.

7.2. INTERVENCIJE ŠKOLSKIH SOCIJALNIH RADNIKA

7.2.1. Prednosti uključivanja socijalnog radnika u stručni tim

Prva tema drugog istraživačkog pitanja odnosi se na stavove stručnih suradnika o tome koje su prednosti uključivanja socijalnog radnika u stručni tim osnovne škole. Kategorije koje su stručni suradnici istaknuli jesu: bolja kvaliteta rada stručne službe, rad s obiteljima i rad s učenicima.

Kategorija bolja kvaliteta rada stručne službe odnosi se na kodove: veća posvećenost stručnim poslovima, posredna komunikacija stručne službe i roditelja te edukacije.

Veća posvećenost stručnim poslovima: „(...) Mogli bismo se više posvetiti svojim poslovima koje smo zakonski ovlašteni ispunjavati, ali često ne stižemo jer imamo previše posla koji ne spada pod nijednu domenu poslova stručnog suradnika (...)“ (S1). „(...) A i mogli bismo se više posvetiti poslovima koji se tiču direktno našeg područja djelovanja što bi podiglo razinu funkcioniranja stručne službe na višu razinu (...)“ (S4).

Osim toga, stručni suradnici smatraju kako je prednost socijalnog radnika i komunikacija stručne službe i roditelja: „(...) Također, bio bi od velike pomoći i kada je riječ o našoj komunikaciji s roditeljima gdje često dolazi do nesporazuma jer mi nismo toliko upoznati sa svim pravima (...)“ (S5). „(...) Prednost bi bila posredna komunikacija između roditelja i nas kao ustanove gdje bismo dobili potrebnu dokumentaciju i važnije informacije o funkcioniranju obitelji. Imali smo slučaj djeteta rastavljenog roditelja gdje nismo znali tko ima skrbništvo, tko potpisuje program i slično (...)“ (S6).

Posljednji kod u ovoj kategoriji odnosi se na organizaciju edukacija: „(...) Stručni suradnik socijalni radnik bi rješavao svakodnevne probleme, više preventivnih programa bi se stiglo obraditi, edukacija, individualnog rada (...)“ (S1). „(...) Mogao bi organizirati nekakve radionice vezane uz preventivne programe ili edukacije o sprječavanju neželjenih ponašanja (...)“ (S2).

Razvoj i napredak učenika uvelike ovisi o radu unutar razredne sredine, ali jednako tako i o kvaliteti rada stručne službe. Zbog tog razloga svi oni trebaju djelovati kao tim kako bi zajedničkim snagama osnažili razvoj učenika i njihov napredak i u obrazovnom, ali u socijalnom i psihološkom pogledu (Garić, 2022). Uzimajući u obzir njihove višedimenzionalne kompetencije, socijalni su radnici itekako potrebni kao ravnopravan dio stručne službe osnovnih škola u Republici Hrvatskoj.

Sljedeća se kategorija odnosi na rad s obiteljima, o čemu je dosad već bilo govora. Najvažniji kodovi koje su stručni suradnici naveli jesu kompletna obiteljska anamneza i izravan rad s roditeljima: „(...) Definitivno znanja i iskustva vezano za rad s obiteljima i roditeljima te tih nekakvih narušenih obiteljskih odnosa, jer djeca preslikavaju neka ponašanja izvan škole u školi u koja mi ne možemo imati uvid; može se raditi i medijacija u obiteljskim odnosima (...)“ (S2). „(...) Taj ulazak u obitelj definitivno – da pokrije onu stranu koju mi nažalost ne možemo zbog zakonskih regulativa. Nekad vidimo u čemu je problem, ali nemamo alate kako da to promijenimo (...)“ (S4). „(...) Također i ulazak u obitelj, nekakav rad jedan na jedan s učenikom i obiteljima (...)“ (S5).

Profesija socijalnog rada i socijalni radnici od samih su početaka usredotočeni na rad s obiteljima. Pristupi kojima se koriste socijalni radnici jesu individualna patologija i rješavanje problema kada je riječ o disfunkcionalnim obiteljima te pristup koji je usredotočen na rast i razvoj, normalizaciju te ozdravljenje što podrazumijeva osnaživanje obitelji. Osnaživanje podrazumijeva pomoć u identificiranju resursa za suočavanje s

izazovima i problemima te iskorištavanje postojećih snaga za postizanje ciljeva u skladu sa svojim mogućnostima (Early i GlenMaye, 2000).

Uloga školskog socijalnog radnika jest baviti se problemima koji su dio života učenika što uključuje i obiteljske prilike (Greenberg i sur., 2000). Postoji velik broj djece koja dolaze iz disfunkcionalnih obitelji što može nositi mnoge posljedice kao što su, među ostalim, nezadovoljavajuća higijena, česti izostanci, školski neuspjeh, zatvaranje djeteta u sebe, problemi u ponašanju i sl. Socijalni radnik je potreban kako bi se ustanovilo zbog čega se dijete ponaša na određeni način i nakon toga pružilo podršku i djetetu i roditeljima.

Prema čl. 95. st. 1. Zakona o socijalnoj skrbi (Narodne novine, broj 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, 61/25), jedna od usluga obiteljima jest i usluga psihosocijalne podrške koja se odobrava radi prevladavanja obiteljskih teškoća, stjecanja roditeljskih vještina i osnaživanja obitelji za funkcioniranje u svakodnevnom životu. Ovu bi uslugu socijalni radnik mogao, sukladno svojim zakonskim ovlastima, provoditi u školi kao član stručne službe što bi uvelike olakšalo djelovanje ostalim stručnim suradnicima. Još jedna od metoda za koje je socijalni radnik ovlašten i osposobljen, a koja bi uvelike bila od pomoći stručnim suradnicima jest individualno planiranje (čl. 15. t. 19. Zakona o socijalnoj skrbi) koje se odnosi na planiranje i izradu individualnog plana promjene životne situacije ili ponašanja korisnika, utvrđenog na temelju sveobuhvatne procjene potreba, teškoća i resursa korisnika.

Posljednja kategorija odnosi se na izravan rad s učenicima, o čemu je, također, već bilo riječi, a podijeljena je u kodove: individualan rad s učenicima, rad s ranjivim skupinama i pomoć u radu s djecom s teškoćama u razvoju: „(...) Individualno savjetovanje učenika (...)“ (S1). „(...) Nemamo posebnosti rada sa ranjivim skupinama (...)“ (S4). „(...) Djeca bi imala puno više koristi i moglo bi im se preciznije pomoći jer bi postojao netko tko im se može posvetiti jedan na jedan, što je njima zaista jako potrebno u današnje vrijeme (...)“ (S5). „(...) Socijalni je radnik u mogućnosti individualno raditi s djecom i pomoći u radu s djecom s teškoćama u razvoju, što bi nama zaista uvelike olakšalo, posebno jer nemamo zaposlenog edukacijskog rehabilitatora (...)“ (S12).

Individualni pristup izrazito je važan jer je svako dijete različito te ima drugačije potrebe, ali i mogućnosti i kapacitete te upravo individualizacija iz svakog djeteta može izvući ono najbolje i potaknuti ga na rast i razvoj (Martinović, 1994). Socijalni radnici, kroz individualni pristup i rad, mogu u znatnoj mjeri utjecati na razvoj socijalnih vještina, vještina komunikacije i nenasilnog rješavanja sukoba te, također, usvajanju znanja o vlastitim pravima, načelima samozastupanja, uvažavanju različitosti i dostojanstva svake osobe (HUSR, 2023).

Što se tiče uloge socijalnog radnika kada je riječ o djeci s teškoćama u razvoju, ona se, prije svega, odnosi na njihovo osnaživanje kao i osnaživanje njihovih obitelji. Cilj je

osnaživanja podržati dijete u preuzimanju veće kontrole nad svojim životom, postizanju ciljeva, kritičkom razumijevanju društva te aktivnom i ravnopravnom sudjelovanju u životu lokalne zajednice, naravno, sve u skladu s mogućnostima djeteta (Kletečki-Radović, 2008).

7.2.2. Stručni poslovi socijalnog radnika u osnovnoškolskom obrazovnom sustavu

Sljedeća se tema odnosi na stručne poslove koje bi socijalni radnik obavljao u osnovnim školama. Kategorije koje su stručni suradnici izdvojili i koje su smatrali posebno važnima jesu poslovi unutar ustanove, rad s obiteljima i rad na razini lokalne zajednice.

Kategoriju poslovi unutar ustanove stručni su suradnici podijelili na kodove: organizacija edukacija za djecu i roditelje, psihosocijalna podrška/savjetovanje i pomoć učenicima s poremećajima u ponašanju: „(...) Edukacija djece i roditelja, individualni razgovori, savjetovanje (...)“ (S1). „(...) Možda baš u tim nekim, recimo, devijantnim situacijama kada je u pitanju recimo agresija, autoagresija učenika. Bio je, primjerice, slučaj kada je učenik petog razreda znao napadati stručnu službu (...)“ (S3).

Istraživanja koje su provele Berc i Ivelić (2013) jasno pokazuju kako stručni suradnici smatraju kako je uloga socijalnih radnika u školama nezamjenjiva i to posebice u području individualnog savjetovanja učenika, roditelja i učitelja.

Sljedeća kategorija odnosi se na rad s obiteljima, a podijeljena je na dva koda: intervencije unutar obitelji i rad s obiteljima nižeg socijalno-imovinskog stanja.

O važnosti rada socijalnih radnika s obiteljima iz perspektive stručnih suradnika zaposlenih u osnovnim školama, već je u prethodnim odlomcima mnogo toga rečeno. I u istraživanju koje je već spomenuto (Berc i Ivelić, 2013) upravo su intervencije u obitelji navedena kao sljedeća najvažnija uloga školskog socijalnog rada. Rad s obiteljima podrazumijeva partnerstvo između roditelja djeteta i stručnjaka, a to podrazumijeva uključivanje roditelja, a ondje gdje je potrebno i djece, pri donošenju odluka koje se odnose na dobrobit djece, nudeći obitelji izbore, dijeleći s njima saznanja te ih informirajući o proceduri i napretku (Waterhouse i McGhee, 1998). Rad s obiteljima jamči, navode Waterhouse i McGhee (1998), bolje rezultate onda kada je u proces uključena obitelj, odnosno i roditelji, a upravo su socijalni radnici ti koji posjeduju znanja i vještine djelovati na tom području.

Posljednja kategorija ove teme jest rad na razini lokalne zajednice koju su stručni suradnici sagledali kroz kodove: suradnja s Hrvatskim zavodom za socijalni rad i suradnja s ostalim relevantnim institucijama/udrugama: „(...) Suradnja sa Zavodom za socijalni rad (...)“ (S1). „(...) Bolje bismo ostvarili suradnju sa Zavodom za socijalni

rad, više bismo imali uvida u neke stvari i djeca bi imala puno više koristi i moglo bi im se preciznije pomoći (...)“ (S5). „(...) Mislim da bi bila drugačija komunikacija s ustanovama socijalne skrbi (...)“ (S8). „(...) Suradnja sa Zavodom i drugim institucijama (...). Znam da kada bi bio tu, protokol bi bio puno brži i moglo bi se sve brže odraditi i kvalitetnije riješiti (...)“ (S10).

Među najzastupljenije aktivnosti područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad ubrajaju se savjetodavni rad s djecom, mladima i roditeljima kao pomoć pri prevladavanju teškoća tijekom odrastanja te u odgoju. Osim toga, važne aktivnosti podrazumijevaju i provedbe odgojnih mjera intenzivnije brige i nadzora nad izvršavanjem roditeljskog prava (Koren Mrazović, 1998). Stručni suradnici sudionici ovog istraživanja u velikom broju smatraju kako bi upravo školski socijalni radnik bio od velike pomoći kada je riječ o suradnji s nadležnim područnim uredom Hrvatskog zavoda za socijalni rad te da bi se mnogi slučajevi riješili brže i adekvatnije. Osim toga, smatraju i kako mnoga djece ne bi ni dospjela u sustav socijalne skrbi kada bi u školi postojao socijalni radnik te kada bi se prevencija određenih nepoželjnih obrazaca ponašanja na vrijeme prevenirala.

7.2.3. Najznačajniji zadatci socijalnog radnika u osnovnoškolskom obrazovnom sustavu

Pretposljednja tema drugog istraživačkog pitanja odnosi se najznačajnije zadatke socijalnog radnika u osnovnoškolskom obrazovnom sustavu. Stručni su suradnici ovu temu podijelili na dvije kategorije, a to su: rad s obiteljima i suradnja s lokalnom zajednicom.

Prva kategorija, rad s obiteljima, odnosi se na kodove ulazak u obitelj – uvid u stvarno stanje i podrška obiteljima: „(...) U školi se moramo ograničiti konkretno na ustanovu, a kada su u pitanju socijalni radnici oni, pak, mogu ući u obitelj i dobiti kompletnu sliku i vidjeti zapravo pozadinu tih problema koje dijete onda ispoljava u školi. Uz socijalnog radnika u školi, mogla bi se brže rješavati situacija i jako puno djece ne bi niti došlo u sustav. Najviše što mi možemo napraviti jest razgovarati s djetetom i nekako ga pokušati pridobiti da nam se otvori i da nam kaže kakva je situacija u obitelji, ali i dalje ne možemo otići kod njih kući i vidjeti kakvo je stanje doista (...)“ (S3). „(...) Taj ulazak u obitelj definitivno (...)“ (S4). „(...) Socijalni radnici su jedini stručnjaci koji mogu ući u obitelj djeteta i vidjeti kakvo je stvarno stanje. Nama često dolaze roditelji i pričaju nam svoju stranu priče koja može, ali i ne mora biti istinita. A djeca sve traume koje proživljavaju doma, preslikavaju i na ponašanja u školi (...)“ (S5). „(...) Bavljenje nekakvom obiteljskom tematikom, tipa razvodima. Nama treba netko tko će se baviti tim i da nije na nama da se nalazimo između dva ljuta roditelja. Nama treba netko tko će pozvati roditelje i objasniti im da to tako ne može i da to utječe na dijete i njegovo ponašanje (...)“ (S11).

Rad s obiteljima kod je koji se opetovano ponavlja iz kategorije u kategoriju što nam jasno daje do znanja kako je ovo uistinu gorući problem s kojim se stručni suradnici nerijetko susreću u svome radu, kako se ne osjećaju kompetentno te smatraju kako im je nužna pomoć upravo socijalnih radnika. Socijalni je radnik jedini stručnjak koji je i zakonski ovlašten ulaziti u obitelj i poduzimati mjere i intervencije kojima je cilj osnaživanje, podrška i poboljšanje situacije u obiteljima učenika.

Povezivanje, dakle, rada škole, obitelji učenika i lokalne zajednice, iznimno je važno kako bi se stvorile pretpostavke za uspješno, ne samo obrazovanje, već i za zdravi osobni rast i razvoj djeteta (Berc, 2010). Upravo je u ovoj ulozi socijalni radnik prepoznat kao stručnjak koji se u svom profesionalnom radu bavi i školskim i obiteljskim i psihosocijalnim, kao i drugim problemima koji se negativno mogu odraziti na učenika. Osim toga upoznaje se sa situacijom u obitelji učenika i njezinim modelima funkcioniranja te uključuje i resurse lokalne zajednice koji mogu pomoći kada je riječ o prevladavanju tih problema (Wulfers, 2002). U tom kontekstu uloga i djelovanje školskog socijalnog radnika temelje se na poticanju promjena u obitelji na način da se osnažuju potencijali učenika za socijalizaciju, otpornost obitelji učenika te mobilizacija resursa lokalne zajednice kako bi učenik mogao biti dijelom uspješnog socijalnog razvoja u suvremenom društvu koje je svakim danom sve izazovnije (Berc, 2010).

Sljedeća kategorija ove teme jest suradnja s lokalnom zajednicom, a obuhvaća dva koda koja su stručni suradnici posebno istaknuli: provođenje rane intervencije i suradnja s Hrvatskim zavodom za socijalni rad: „(...) Suradnja sa Zavodom za socijalni rad (...)“ (S1). „(...) Provođenje nekakve rane intervencije u nižim razredima i svakako suradnja sa Zavodom za socijalni rad kako bi se neke, nama goruće situacije, brže rješavale. Ovakom nekada jako dugo čekamo da se nešto krene poduzimati, a u većini slučajeva niti ne dobijemo povratne informacije (...)“ (S3). „(...) Provođenje nekakve rane intervencije kako bi se na vrijeme uočila s kakvim problemima djeca uopće dolaze u školu i kako bi se onda napravio nekakav individualni plan podrške za to dijete i njegovu obitelj (...)“ (S6).

Rana intervencija ili rana razvojna podrška u djetinjstvu definira se kao proces pružanja podrške i specijaliziranih usluga djeci s razvojnim odstupanjima i teškoćama te obitelji radi optimalizacije zdravog razvoja, obiteljskog sklada i uspješne inkluzije u zajednicu (čl. 97. st. 1. Zakona o socijalnoj skrbi). Uloga socijalnog radnika u pružanju rane razvojne podrške podrazumijeva pružanje psihosocijalne podrške, informiranje, upućivanje na ostale relevantne aktere, povezivanje s ostalim strukama i pomoć pri rješavanju socijalno rizičnih situacija (Milić Babić i sur., 2013).

Što se tiče suradnje škole s Hrvatskim zavodom za socijalni rad, već je dosta toga rečeno u prethodnim poglavljima, no važno je naglasiti kako stručni suradnici smatraju kako bi postojanje školskog socijalnog radnika uvelike olakšalo i ubrzalo rješavanje situa-

cija kada je potrebna intervencija Zavoda te bi bili bolje upoznati što se poduzelo i kakvi su rezultati ostvareni. Isto je pokazalo i istraživanje koje su provele Berc i Ivelić (2013).

7.2.4. Prepreke za zapošljavanje socijalnih radnika u osnovnoškolskom obrazovnom sustavu

Posljednja tema drugog istraživačkog pitanja odnosi se na mišljenje stručnih suradnika o tome koje su prepreke za zapošljavanje socijalnih radnika u osnovnoškolskom obrazovnom sustavu. Kategorije koje su naveli obuhvaćaju nerazumijevanje nadležnog ministarstva – Ministarstva znanosti i obrazovanja te problem financiranja.

Kategorija nerazumijevanje Ministarstva znanosti i obrazovanja odnosi se na kodove: zabrana od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja da se zaposli dodatni stručni kadar i neupućenost nadležnih u problematiku na terenu: „(...) Nedostatak otvaranja mjesta od strane Ministarstva. Kolega stručni suradnik je uvijek dobrodošao (...)“ (S1). „(...) Naši nadležni nisu možda dovoljno upućeni u problematiku koja je danas aktualna i oni nisu na terenu i ne vide, nažalost, potrebu za zapošljavanjem socijalnih radnika i koliko bi oni mogli pomoći (...)“ (S2).

Kategoriju financije stručni su suradnici sagledali kroz kodove: ograničenost kapaciteta radnih mjesta u osnovnoškolskom obrazovnom sustavu zbog nedostatka financija i financije se dodjeljuju manje bitnim stvarima u državi: „(...) Financije su razlog broj jedan (...)“ (S2). „(...) Pa možda što su kapaciteti radnih mjesta ograničeni, prvenstveno zbog navodnog nedostatka financija. Dakle, u svim školama uglavnom dopuste da bude psiholog, uz pedagoga, edukacijski rehabilitator je rijetko gdje zaposlen – ovo je novo radno mjesto; prije ni u ovoj školi nije bilo rehabilitatora (...)“ (S3).

8. ZAKLJUČAK

Rezultati ovog istraživanja prikazani su kroz dva istraživačka pitanja te ukupno deset tematskih područja; prvih šest odnosi na prvo istraživačko pitanje, a četiri na drugo: 1) izazovi u izravnom radu s djecom; 2) problemi koji se javljaju kod učenika; 3) načini suradnje s roditeljima; 4) načini suradnje u užom i širom okolinom; 5) podrška lokalne zajednice; 6) preventivni programi; 7) prednosti uključivanja socijalnih radnika u stručni tim; 8) stručni poslovi socijalnog radnika u osnovnoškolskom obrazovnom sustavu; 9) najvažniji zadatci socijalnog radnika u osnovnoškolskom obrazovnom sustavu i 10) prepreke za zapošljavanje socijalnih radnika.

Što se tiče izazova s kojima se stručni suradnici najčešće susreću, to je rad s djecom koja dolaze iz obitelji koja prolaze kroz visoko konfliktne razvoje. Napetost i nezdrava

atmosfera koja je kod kuće prisutna, smatraju stručni suradnici, loše se odražava, ne samo na obrazovne ishode učenika već i na socijalizacijske kompetencije što često posljedično dovodi do neželjenih eksternaliziranih ponašanja ili povlačenja u sebe. Osim toga, kao jedan od glavnih izazova predstavlja im i nespремnost velikog broja roditelja na suradnju. Suradnja se, kako kažu, uglavnom svodi na roditeljske sastanke ili na individualne razgovore na koje se roditelji često i ne odazovu. Stručni suradnici smatraju kako bi im socijalni radnik mogao biti od pomoći upravo na području rada s obiteljima i roditeljima budući da oni nemaju ovlasti odlaziti u obitelj i sagledati stvarno stanje te razloge nekih djetetovih ponašanja i postupaka.

Problemi kod djece koji su stručni suradnici uočili odnose se na vršnjačko nasilje koje sve više uzima maha, čak ne toliko fizičko, iako je i ono prisutno, već više ono verbalno koje se odnosi na izrugivanje i ismijavanje, izoliranje nekih učenika i diskriminaciju. Osim toga, mladi pa čak i djeca koja pohađaju osnovne škole, sve učestalije eksperimentiraju s konzumacijom alkohola što opet može ukazivati na probleme u obitelji i nedostatak nadzora i discipline od strane roditelja. Jedan od najvećih problema odnosi se i na djecu koja su anksiozna i depresivna što negativno utječe na njihov školski uspjeh i na odnose s vršnjacima.

Kada je riječ o suradnji s roditeljima, kao što je već spomenuto, iskustva su stručnih suradnika nezadovoljavajuća. Postoje, kažu, roditelji koji su uvijek spremni na suradnju, no upravo oni čija djece se i nađu u problemima, nerijetko suradnju odbijaju ili krivnju za postupke svoje djece prebacuju na druge (školu, učitelje, previše zahtjeva, druge učenike i sl.).

Kada je riječ o načinima suradnje s užom i širom okolinom, stručni suradnici uglavnom ističu suradnju s drugim institucijama i/ili ustanovama i udrugama na preventivnim programima ili potrebom za dodatnim uslugama. Škole koje se nalaze u manjim mjestima, primjerice, na području grada Našica, imaju smanjen takav oblik suradnje budući da je i broj vanjskih institucija i ustanova vrlo ograničen.

Stručni suradnici smatraju kako je podrška lokalne zajednice na višoj razini nego što je to bila prije, no i dalje misle kako je nedovoljna budući da i problemi s kojima se djeca susreću postaju sve kompleksniji. Smatraju kako bi im školski socijalni radnik uvelike pomogao kada je riječ o suradnji s Hrvatskim zavodom za socijalni rad. Naime, evidentno je kako nerijetko nastane problem u komunikaciji budući da škola, nakon upućenog dopisa, uglavnom ne dobiva povratnu informaciju od Hrvatskog zavoda za socijalni rad što se poduzelo te je li ostvaren napredak. Također, stručni suradnici navode kako bi se slučajevi mnogo brže mogli rješavati ako bi škola imala svojeg socijalnog radnika.

Preventivni programi koji se organiziraju u školama uglavnom su namijenjeni učenicima, no nedostaju, kažu stručni suradnici, oni koji bi bili usmjereni i na roditelje i gdje

bi se roditelje moglo educirati o stvarima koje se odvijaju unutar obitelji, a koje imaju negativne posljedice na djecu. Socijalni radnik u ovom području također ima važnu ulogu budući da ima kompetencije kako roditelje podučiti i osnažiti na području izgradnje podržavajućih i zdravih odnosa sa svojom djecom.

Svi stručni suradnici koji su sudjelovali u istraživanju smatraju kako je i više nego potrebno uvesti socijalne radnike u osnovne škole kao ravnopravne članove tima te su istaknuli brojne prednosti. Jedna od najvažnijih stavki jest upravo ulazak u obitelj i rad s obiteljima. Socijalni radnici jedini su stručnjaci koji su osposobljeni i ovlašteni ući u obitelj te provoditi intervencije i mjere radi poboljšanja i osnaživanja.

Kada je riječ o stručnim poslovima socijalnog radnika te najvažnijih zadataka koje bi obavljao kao član stručne službe, opet se ponavlja ulazak u obitelj i rad s roditeljima, no isto tako, stručni suradnici vrijednim smatraju i doprinos socijalnog radnika u individualnom radu s učenicima kao i u provođenju rane intervencije. Naime, smatraju kako bi bilo dobro provesti je u prvom razredu te vidjeti iz kakve obitelji dijete dolazi, koji su potencijalni ili već prisutni problemi u razvoju djeteta te sukladno tome, na vrijeme krenuti provoditi određene mjere i intervencije koje bi imale preventivni utjecaj te bi se mnogi problemi u kasnijem razvoju mogli spriječiti ili, barem, ublažiti.

Što se prepreka za zapošljavanje socijalnih radnika u osnovnoškolski obrazovni sustav tiče, stručni su suradnici naveli dvije osnovne koje se odnose na problem financiranja i davanja prioriteta manje važnim stvarima te zabranu zapošljavanja Ministarstva znanosti i obrazovanja. Stručni suradnici, naime, smatraju kako proveditelji politika nemaju iskustva s terena te, s obzirom na to, nisu upoznati s problematikom s kojom se oni svakodnevno susreću na svome poslu, a koja se odnosi na sve kompleksnije probleme djece i mladih i potrebom za dodatnim stručnim kadrom.

Kategorija koja se opetovano ponavljala iz teme u temu jest rad socijalnih radnika s obiteljima i ulazak u obitelj. Stručni suradnici smatraju kako je upravo obitelj polazišna točka mnogih problema s kojima se djeca suočavaju i s kojima dolaze u školu te koji negativno utječu i na njihova obrazovna postignuća i na socijalizacijske kompetencije. Ne osjećaju se kompetentno za rad u toj domeni, a jednako su tako svjesni da ni zakonski nemaju ovlasti intervenirati u samu obitelj. Stoga smatraju kako je socijalni radnik nužan kao ravnopravni član stručne službe u osnovnim školama.

Dakle, na temelju rezultata dobivenih ovim istraživanjem, evidentno je da se stručni suradnici susreću s mnogim, vrlo složenim problemima koje, unatoč maksimalnom trudu, nisu u mogućnosti u potpunosti riješiti, što zbog manjka vremena i preopterećenosti, ne samo brojem učenika kojima je pomoć potrebna, već i administrativnim poslovima, što zbog profesionalne ograničenosti u određenim područjima. Stoga je apel, koji proizlazi iz vjerodostojnih dokaza predstavljenim u ovom istraživanju, na Ministarstvo

znanosti i obrazovanja da ponovno sagleda inicijativu za zapošljavanje socijalnih radnika u osnovnoškolski sustav obrazovanja i promijeni svoju odluku koja se temeljila na zaključku kako škola nije socijalna ustanova, a socijalni radnici nisu osposobljeni sudjelovati u obrazovnom procesu djece i mladih. No, jasno je kako svi oni socijalni aspekti koji nisu izravno povezani s obrazovanjem, itekako utječu na njega. Ako dijete ili mlada osoba nije otporna, nema vještine za nošenje sa stresom, ne zna kritički promišljati, podložna je anksioznosti, i nema podršku za zdrav rast i razvoj, i njegovi će obrazovni i akademski ishodi biti lošiji što, u konačnici, negativno utječe i na lokalnu zajednicu i na društvo općenito.

Ured pravobraniteljice za djecu, u suradnji s Hrvatskom komorom socijalnih radnika, Hrvatskom udrugom socijalnih radnika te Pravnim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu – Studijskim centrom socijalnog rada, 3. srpnja 2023. godine obratio se Ministarstvu znanosti i obrazovanja s inicijativom za zapošljavanje socijalnih radnika u osnovnim i srednjim školama. U posljednje vrijeme u znatnom je porastu broj prijavljenih slučajeva nasilja među djecom u školama, konzumacija alkohola u sve ranijoj dobi, broj djece koja žive u siromaštvu i ispod praga siromaštva te broj razvoda brakova koji vrlo često rezultiraju lošim obrazovnim i socijalizacijskim ishodima učenika. Osim toga, postoje i drugi rizici kao što su teškoće u razvoju, nesređeni obiteljski odnosi, problemi u ponašanju i sl. te bi zbog toga u svakoj školi bila i više nego dobrodošla pomoć socijalnog radnika radi pravovremenog i holističkog rješavanja navedenih problema te pravodobne prevencije. U inicijativi su, na temelju istaknutih činjenica, navedeni razlozi i argumenti za uvođenje socijalnog radnika kao stručnog suradnika u školama, a neki od njih su i osiguravanje stručne podrške učenicima i njihovim roditeljima pripadnicima ranjivih skupina kako bi se učenicima olakšalo aktivno sudjelovanje u školskoj sredini i zajednici. Nadalje, sustav skrbi o djeci koja žive pod socijalnim rizicima nije integriran, a intervencije su vrlo često zakašnjele. Osim toga, činjenica je da većina zemalja Europske unije ima razvijen školski socijalni rad te socijalni radnici imaju svoje mjesto i ravnopravnu ulogu u obrazovnom sustavu (Inicijativa za zapošljavanje socijalnih radnika u hrvatskim školama, 2023).

Ured pravobraniteljice za djecu 8. studenoga 2023. godine zaprimio je očitovanje u vezi s inicijativom. Poražavajuća je činjenica kako je Ministarstvo u svome zaključnom odlomku konstatiralo sljedeće: „(...) Razvidno je da socijalni radnici ne provode odgojno-obrazovni rad u osnovnoj ili srednjoj školi te razinom i vrstom obrazovanja ne odgovaraju propisanim radnim mjestima (učitelja i stručnih suradnika) u sustavu odgoja i obrazovanja“ (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih, 2023.).

Zapošljavanjem socijalnih radnika u škole kao ravnopravne članove stručnog tima osiguralo bi se jačanje profesionalnih resursa unutar sustava odgoja i obrazovanja te bi se stvorili uvjeti za adekvatnijim nošenjem i pravovremenim rješavanjem potreba djece

koja se nalaze pod rizikom, a koji negativno utječu na njihovo, ne samo obrazovanje, već i zdrav rast i razvoj, ali i društvo u cjelini (HUSR, 2023).

Uvođenjem socijalnih radnika kao stalnih članova školskih stručnih timova mogla bi se znatno unaprijediti profesionalna podrška unutar odgojno-obrazovnog sustava. Socijalni radnici igrali bi ključnu ulogu u pružanju pravovremenih i učinkovitih odgovora na kompleksne izazove s kojima se suočavaju djeca i mladi u riziku. Njihova prisutnost omogućila bi bolju integraciju različitih oblika podrške što bi pozitivno utjecalo ne samo na odgoj i obrazovanje, već i na opću dobrobit društva (HUSR, 2023). Upravo navedeno razlog je za pokretanje Inicijative za zapošljavanje socijalnih radnika u hrvatske škole koju uz Hrvatsku udrugu socijalnih radnika i Hrvatsku komoru socijalnih radnika potpisuju i Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Studijski centar socijalnog rada te Koordinacija komora u sustavu socijalne skrbi (KOKOSS). U Inicijativi se navodi kako i Europska komisija preporučuje uključivanje socijalnih radnika kao stručnih suradnika u odgojno-obrazovni sustav. Prema analizi stanja predstavljenoj u Nacionalnom akcijskom planu za provedbu Europskog jamstva za djecu (UNICEF, 2021), postoji potreba za osiguravanjem stručne podrške učenicima i roditeljima, osobito onima koji su dijelom ranjivih skupina. U mnogim zemljama Europske unije socijalni su radnici već integrirani u školski sustav kao ključni članovi stručnih timova. U 25 od 28 članica Europske unije, socijalni radnici su obvezni članovi školskih timova, što potvrđuje važnost njihove uloge u obrazovnom procesu. Osim što trebaju pripremiti mlade za život u sve složenijem i promjenjivijem svijetu, škole trebaju primijeniti fleksibilniji obrazovni model. Uz tradicionalni osnovni kurikulum važno je da škole podučavaju o kreativnom razmišljanju, rješavanju problema, socijalnim i komunikacijskim vještinama te donošenju odluka. Ovi izazovi zahtijevaju timski pristup u kojemu stručnjaci različitih profila donose i različite profesionalne kompetencije u škole kako bi se postigli širi obrazovni ciljevi (Huxtable, 2013).

Ovo istraživanje ima izniman značaj za znanstvenu zajednicu budući da na području Republike Hrvatske ima vrlo malo novijih istraživanja na ovu temu, a svjedoci smo sve više problema koji se javljaju upravo u školama, ali još je značajnije za same praktičare, točnije stručne suradnike i učitelje u osnovnim školama, za samu djecu odnosno učenike, ali i za njihove obitelji i zajednicu u kojoj žive i djeluju. Ono može biti odskočna daska za, ne samo pokretanje, već i za ostvarivanje inicijative povratka socijalnih radnika u osnovne škole u Republici Hrvatskoj kao ravnopravnih članova stručnih timova koji imaju itekako značajnu ulogu u odgojno-obrazovnom procesu koji je važan dio daljnjeg rasta i razvoja djeteta u odraslu, mentalno zdravu i stabilnu osobu koja će biti aktivan član lokalne zajednice i društva te pridonositi njegovu napretku i boljitku.

LITERATURA

KNJIGE I ZNANSTVENI ČLANCI:

1. Amato, P. (2000). Children of divorce in the 1990s: An update of the Amato and Keith (1991.) meta-analysis. *Journal of Family Psychology*, 15(3), 355–370. DOI: <https://doi.org/10.1037/0893-3200.15.3.355>.
2. Berk, L. E. (2008.). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
3. Bonino, S.; Cattelino, E.; Ciairano, S.; Mc Donald, L.; Jessor, R. (2005). *Adolescents and risk: Behavior, functions, and protective factors*. New York: Springer.
4. Brajković, D. (2007). Praćenje, provjeravanje i ocjenjivanje učenika u nastavi. *Metodički izbori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 2(4), 35.–51.
5. Brajša-Žganec, A. (2003). *Emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
6. Constable, R.; Kuzmickaite, D.; Harrison, W. D.; Volkmann, L. (1999). The Emergent Role of the School Social Worker in Indiana. *School Social Work Journal*, 24(2), 2427.
7. Đuranović, M. (2014). Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka. *Školski vjesnik*, 63(1–2), 119.–132.
8. Early, T. J.; GlenMaye, L. F. (2000). Valuing Families: Social Work Practice with Families from a Strengths Perspective. *Social Work*, 45(2), 118–130. DOI: 10.1093/sw/45.2.118.
9. Garić, M. (2022). Uzajamna suradnja učitelja-razrednika i školske savjetodavne službe. *Varaždinski učitelj – stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 5(8), 345–353.
10. Goodman, L. A. (1961). Snowball Sampling. *Annals of Mathematical Statistics*, 32(1), 148–170.
11. Greenberg, M. T.; Domitrovich C.; Bumbarger B. (2000). Prevention mental disorder in school-age children: A review of the effectiveness of prevention programs. *Journal of Educational and Consultation*, 11(2), 193–221. DOI: 10.1037/1522-3736.4.1.41a.
12. Grim, J.; Medina, M. A.; Officer, S. D. H. (2011). *A decade of lessons: Community engagement perspectives from a university-assisted school community*. Indianapolis: Center for Service and Learning, IUPUI.
13. Guest, G.; M. MacQuenn K.; E. Namey, E. (2012). *Applied Thematic Analysis*. Sage New York: Publications, Inc.
14. Halliwell, M. (2003). *Supporting Children with Special Educational Needs. A Guide for Assistants in Schools and Pre-School*. London: David Fulton Publishers.
15. Irović, S. (1994). Što odgajatelji misle o svom pozivu. *Život i škola*, 43(3), 243.–247.
16. Janković, J. (2002). Školski socijalni rad. *Napredak (Zagreb)*, 143(1), 47.–59.
17. Kletečki Radović, M. (2008). Teorija osnaživanja u socijalnom radu. *Ljetopis socijalnog rada*, 15(2), 215.–242.
18. Koller-Trbović, N.; Žižak, A. (2006). Samoiskaz djece i mladih s rizikom u obitelji i/ili ponašanju o doživljaju društvenih intervencija. *Ljetopis socijalnog rada*, 13(2), 231.–270.
19. Koren-Mrazović, M. (1998). Maloljetnici i mladi punoljetnici s poremećajima u ponašanju u tretmanu socijalne skrbi u Hrvatskoj. *Kriminologija i socijalna integracija*, 6(2), 141.–152.
20. Kosić Bibić, N.; Kovačević, J. (2018). Vršnjačko nasilje u školama – nasilje ili stil komunikacije. *Hrana u zdravlju i bolesti: znanstveno – stručni časopis za nutricionizam i dijetetiku*. Specijalno izdanje(10), Štamparovi dani, 79.–85.
21. Loeber, R.; Stouthamer-Loeber, M. (1998). Development of juvenile aggression and violence: Some common misconceptions and controversies. *American Psychologist*, 53(2), 242–324. DOI: 10.1037//0003-066x.53.2.242.

22. Lukaš, M.; Gazibara, S. (2010). Modaliteti suradničkih odnosa školskog pedagoga i roditelja. *Život i škola*, 24(5), 210.–229.
23. Majnarić, I. (2022). Obilježja visoko konfliktnih razvoda roditelja s maloljetnom djecom. *Ljetopis socijalnog rada*, 29(1), 99.–123. DOI: 10.3935/ljsr.v29i1.487.
24. Maleš, D. (1995). *Pedagoško obrazovanje roditelja*. Rijeka: Pedagoški fakultet.
25. Mijatović, A. (1999). *Osnove suvremene pedagogije*. Zagreb: Hrvatsko pedagoško književni zbor.
26. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
27. Milić Babić, M.; Leutar, Z. (2013). Iskustva s ranom intervencijom roditelja djece s teškoćama u razvoju. *Ljetopis socijalnog rada*, 20(3), 453.–480.
28. Milovanović, T.; Ajanović, A.; Živčić-Becirević, I. (2022). Uloga majčina kognitivnog stila obilježeno-ga strepnjom, majčinih ponašanja i stresnih životnih događaja u objašnjenju anksioznosti i depresivnosti djece. *Psihologijske teme*, 31(2), 259.–276. DOI: <https://doi.org/10.31820/pt.31.2.3>.
29. Oakes, J.; Maier, A.; Daniel, J. (2017). *Community schools: An evidence-based strategy for equitable school improvement: A review of the evidence*. Palo Alto, CA: National Education Policy Center and Learning Policy Institute.
30. Openshaw, L. (2008). The Role and Function of the School Social Worker. U: L. Openshaw (ur.). *Social Work in Schools: Principles and Practice* (str. 1.–28.). New York: Guilford Publications.
31. Opić, S.; Jurčević-Lozančić, A. (2008). Kompetencije učitelja za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju. *Odgojne znanosti*, 10(1), 181.–194.
32. O'Regan, F. (2008). *Kako se nositi s djecom problematična ponašanja*. Zagreb: Naklada Ljevak d.o.o.
33. Relja, J. (2021). Preduvjeti suradnje roditelja i škole. *Bjelovarski učitelj: časopis za odgoj i obrazovanje*, 26(1–3), 46.–62.
34. Rikić, J.; Beljan, P.; Milošević, M.; Miškulin, I.; Miškulin, M.; Mujkić, A. (2017). Transgeneracijski prijenos nasilja kod roditelja predškolske djece u Hrvatskoj. *Acta clinica Croatica*, 56(3), 478.–486. DOI: <https://doi.org/10.20471/acc.2017.56.03.15>.
35. Sandler, I.; Miles, J.; Cookston, J.; Braver, S. (2008). Effects of father and mother parenting on children's mental health in high- and low-conflict divorces. *Family Court Review*, 46(2), 282–296. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2008.00201.x>.
36. Sokač, A. (2014). Čimbenici koji utječu na rizično ponašanje djece i mladih. *Educatio biologiae*, 1, 117.–124.
37. Štrkalj Ivezić, S.; Folnegović Šmalc, V.; Mimica, N. (2007). Dijagnosticiranje anksioznih poremećaja. *Medix*, 13(71), 56.–58.
38. Thompson, E. H.; Trice-Black, S. (2012). School-based group interventions for children exposed to domestic violence. *Journal of family violence*, 27(3), 233–241. DOI: 10.1007/s10896-012-9416-6.
39. Trivedi, S. (2019). The harm of child removal. *NYU Rev. L. & Soc. Change*, 43, 523–579.
40. Valjan-Vukić, V. (2009). Obitelj i škola – temeljni čimbenici socijalizacije. *Magistra iadertina*, 4(4), 172.–178.
41. Vučak, S. (2000). Škola i roditeljski dom. *Napredak*, 141(3), 301.–310.
42. Wenar, C. (2003). *Razvojna psihopatologija i psihijatrija: od dojenjačke dobi do adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
43. Wulfers, W. (2002). School social work in Germany: Help for youth in a changing society. U: M. Huxtable; E. Blyth (ur.). *School social work worldwide* (str. 1.–259). Washington: NASW Press.
44. Zloković, J. (2004). Nasilje među vršnjacima – problem obitelji, škole i društva. *Pedagoška istraživanja*, 1(2), 207.–220.
45. Zloković, J.; Vrcelj, S. (2010). Rizična ponašanja djece i mladih. *Odgojne znanosti*, 12(1), 197.–213.

46. Žganec, N. (1996). Ima li mjesta za socijalne radnike u novoj hrvatskoj školi?. *Ljetopis socijalnog rada*, 3(1), 125.–132.

PROPISI:

1. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Narodne novine, broj 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 7/17, 68/18, 98/19, 64/20, 151/22, 155/23, 156/23.
2. Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine, broj 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, 61/25.

DIPLOMSKI I ZAVRŠNI RADOVI:

1. Frank, M. (2020). *Socijalni rad i obitelji djece s teškoćama u razvoju (Završni rad)*. Osijek: Pravni fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. URL: <https://repozitorij.pravos.unios.hr/islandora/object/pravos%3A1410> (pristupljeno: 7. kolovoza 2024.).
2. Vojković T. (2014). *Povezanost depresije, vršnjačkog nasilja i fizičkih obračuna u ranoj adolescenciji (Diplomski rad)*. Split: Sveučilište u Splitu, Medicinski fakultet. URL: <https://repozitorij.mefst.unist.hr/islandora/object/mefst%3A84/datastream/PDF/view> (pristupljeno: 7. kolovoza 2024.).
3. Vučić, L. (2021). *Preventivni programi u osnovnoj školi s naglaskom na emocionalnoj pismenosti učenika (Završni rad)*. Zadar: Odjel za nastavničke studije. URL: <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:5634> (pristupljeno: 7. kolovoza 2024.).

MREŽNI IZVORI:

1. Berc, G. (2010). Izazovi suvremenog društva za socijalni rad u obrazovanju. Socijalni rad i borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti: profesionalna usmjerenost zaštiti i promicanju ljudskih prava. U: M. Žitnik; Z. Leutar; A. Miljenović (ur.). *Knjiga sažetaka* (str. 123.–123.). Mostar. URL: <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-skup/571107> (pristupljeno: 16. kolovoza 2024.).
2. Berc, G.; Ivelić, I. (2013). Potrebe za socijalnim radnicima kao stručnim suradnicima u školama. U: V. Branica; O. Družić Ljubotina; M. Dumančić; K. Duvančić; M. Kletečki Radović (ur.). *Zbornik sažetaka, 16. – 18. listopada 2013. Tuheljske Toplice VI. simpozij socijalnih radnika; Profesija socijalnog rada: identitet, integritet i realitet* (str. 18.–19). Zagreb: Hrvatsko udruženje socijalnih radnika. URL: <https://www.bib.irb.hr:8443/666061> (pristupljeno: 9. kolovoza 2024.).
3. Capak, K. (2020). *Istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika – HBSC 2017/2018*. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo. URL: <https://www.hzjz.hr/priopcenja-mediji/medunarodno-istrazivanje-o-zdravstvenom-ponasanju-ucenika-hbsc-2017-2018/> (pristupljeno: 5. kolovoza 2024.).
4. Čekerevac, A. (2020). *Područja primene socijalnog rada I.: Praktikum: socijalni rad u školi*. Beograd. URL: <https://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/Socijalni-rad-u-%C5%A1koli-praktikum.pdf> (pristupljeno: 11. kolovoza 2024.).
5. Hrvatska udruga socijalnih radnika (HUSR) (2023). *Inicijativa za zapošljavanje socijalnih radnika u hrvatskim školama*. URL: <https://husr.hr/web/wp-content/uploads/2023/05/INICIJATIVA-ZA-ZAPOSLJAVANJE-SOCIJALNIH-RADNIKA.pdf> (pristupljeno: 3. kolovoza 2024.).

6. Huxtable, M. (2013). *A global picture of school social work in 2013*. Online Submission, 1–17. https://www.researchgate.net/publication/337403171_A_Global_Picture_of_School_Social_Work_in_2013 (pristupljeno: 10. kolovoza 2024.).
7. Ljubetić, M. (2014). *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno-obrazovne ustanove i zajednice*. Split: Element. URL: <https://www.bib.irb.hr/688647> (pristupljeno: 7. kolovoza 2024.).
8. Miliša, Z. (2012). *Djeca u riziku i rizično ponašanje*. URL: <https://www.dnevno.hr/kolumnisti/djeca-u-riziku-i-rizicno-ponasanje-49838/> (pristupljeno: 12. kolovoza 2024.).
9. Ministarstvo pravosuđa i uprave (2022). *Statistika predmeta povezanih s kaznenim djelima obiteljskog nasilja*. URL: [https://mpudt.gov.hr/UserDocsImages/dokum enti/Strategije,%20planovi,%20izvje%C5%A1%C4%87a/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20Povjerenstva%20za%202022.%20go-dinu.pdf](https://mpudt.gov.hr/UserDocsImages/dokum%20enti/Strategije,%20planovi,%20izvje%C5%A1%C4%87a/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20Povjerenstva%20za%202022.%20godinu.pdf) (pristupljeno: 12. kolovoza 2024.).
10. Pravobranitelj za djecu (2023). *Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu u 2022. godini*. URL: <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/> (pristupljeno: 11. kolovoza 2024.).
11. Rak, I. (2019). *Trebamo li socijalne radnike u školi?* URL: <https://mimladi.hr/2019/04/09/trebamo-li-socijalne-radnike-u-skoli-2/> (pristupljeno: 8. kolovoza 2024.).
12. UNICEF (2011). *Priručnik. Program prevencije vršnjačkog nasilja za sigurno i poticajno okruženje u školama*. URL: [https://www.unicef.org/croatia/media/ 751/file/Za%20sigurno%20i%20poticajno%20okru%C5%BEenje%20u%20%C5%A1kolama%20\(Stop%20nasilju%20me%C4%91u%20djecom\).pdf](https://www.unicef.org/croatia/media/751/file/Za%20sigurno%20i%20poticajno%20okru%C5%BEenje%20u%20%C5%A1kolama%20(Stop%20nasilju%20me%C4%91u%20djecom).pdf) (pristupljeno: 1. kolovoza 2024.).
13. UNICEF (2021). *Podloga za izradu Nacionalnog akcijskog plana za provedbu Europskog jamstva za djecu u Hrvatskoj: Pregled ključnih analiza i preporuka*. URL: [https://www.unicef.org/croatia/media/9926/ file/Policy%20Brief%20-%20EU%20Child%20Guarantee%20in%20Croatia%20-%20CRO.pdf](https://www.unicef.org/croatia/media/9926/file/Policy%20Brief%20-%20EU%20Child%20Guarantee%20in%20Croatia%20-%20CRO.pdf) (pristupljeno: 8. kolovoza 2024.).

Valerija Koprivnjak, Master of Social Work, Intern

Croatian Institute for Social Work, Field Office Osijek

E-mail: koprivnjak.valerija@gmail.com

THE ROLE OF SOCIAL WORKERS IN PRIMARY SCHOOL EDUCATION – THE PERSPECTIVE OF PROFESSIONALS IN THE AREA OF OSIJEK-BARANJA COUNTY

Abstract

The school is a place that enables the early recognition and prevention of numerous developmental risks of the child and the undertaking of early social interventions that can empower not only the child, but also parents and families at risk, leading to more successful coping with personal, family and social challenges. Social workers are trained to recognise social risks and work with children and families living in poverty and at risk of social exclusion, violence, abuse and neglect. School social work is a specialised field within the profession of social work that is aimed at improving the educational and psychosocial environment in schools, with an emphasis on strengthening relationships between teachers, students and their parents. The purpose of school social work is to provide professional support and help students from families burdened with various economic, social, health, educational and numerous other risks. The paper answers the questions of what challenges professional associates working in elementary schools in Osijek County face in their direct work with children and parents, and what interventions they think should be made by social workers. The goal of the research is to gain a deeper understanding of the problems that children face in their families, personally and/or in the school environment, which professional associates perceive as beyond their responsibility and social workers could address more adequately and provide the necessary support. The methodology used in this research is qualitative. The data are collected through semi-structured interviews and processed using a thematic analysis, which includes the interpretation of the data and their critical review.

Key words: *social work, primary school education, professional associates, challenges, risk factors*